

KAJA PLADO - KRISTA SUNTS

EESTI KEELE LUGEMIK-TÖÖRAAMAT

VII KLASSILE

1. OSA

KAJA PLADO

KRISTA SUNTS

**EESTI KEELE
LUGEMIK-TÖÖRAAMAT
VII KLASSILE**

1. OSA

2013

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Kaja Plado, Krista Sunts
Eesti keele lugemik-tööraamat VII klassile. 1. osa

Tööraamat vastab põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppele.

Retsenseerinud *Reet Lill, Elve Voltein*
Toimetanud ja küljendanud *Tiina Helekivi*
Kaane kujundanud *Eve Kurm*
Illustreerinud *Vilve Aavik-Vadi, Ülle Meister*
Tehniliselt toimetanud *Andero Kurm*

Fotod: *Heldy Põlluste* (lk 22, 23, 83), *Wikimedia Commons, Vikipeedia*
Kihnu kaart: *Eesti Maa-amet*, 2013

Õpetaja juhendmaterjal „Lugemik-tööraamatu kasutamine lihtsustatud õppetasele 7. klassis. Abiks õpetajale” on alla laetav portaalist www.hev.edu.ee

Raamatu väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Autoriõigus: SA Innove, Kaja Plado, Krista Sunts, 2013

ISBN 978-9949-513-20-8 (kogu teos)
ISBN 978-9949-513-21-5 (kogu teos : pdf)
ISBN 978-9949-513-22-2 (1. osa)
ISBN 978-9949-513-23-9 (1. osa : pdf)
ISBN 978-9949-513-24-6 (2. osa)
ISBN 978-9949-513-25-3 (2. osa : pdf)
ISBN 978-9949-513-26-0 (3. osa)
ISBN 978-9949-513-27-7 (3. osa : pdf)
ISBN 978-9949-513-28-4 (4. osa)
ISBN 978-9949-513-29-1 (4. osa : pdf)
ISBN 978-9949-513-30-7 (õpetaja juhendmaterjal)
ISBN 978-9949-513-31-4 (õpetaja juhendmaterjal : pdf)

Trükiettevalmistus:
Kirjastus Studium
Riia 15b, 51010 Tartu
Tel 7343 735, www.studium.ee

Trükk: OÜ Greif
Lohkva, Luunja vald
Tartumaa 62207

SISUKORD

1. Mida ma sellel suvel tegin	4
2. Suve parimad päevad	10
3. Minu sõbrad ja tuttavad Liivajärve suvelaagris	16
4. Suvepäevad Kihnu saarel	21
5. Kell viis Veski tänaval M. Keräneni järgi	28
6. Sügise tulekul J. Oro	36
7. Miks sügis nutab? E. Šimi järgi	39
8. Rästik ja nastik. Kas tead?	44
Rästik	45
Nastik	45
9. Kohtumine rästikuga	47
10. Kuidas mees ussikoopast õnne leidis Eesti muinasjutt	53
11. Ussimägi Muistend	59
12. Arno esimene koolipäev O. Luts	63
13. Arno koolikaaslased O. Luts	69
14. Tarvoja vallakoolis M. Raua ainetel	74
Meenutame loetut	79
Nuputamist	81
Sõnaseletusi	87

1. MIDA MA SELLEL SUVEL TEGIN

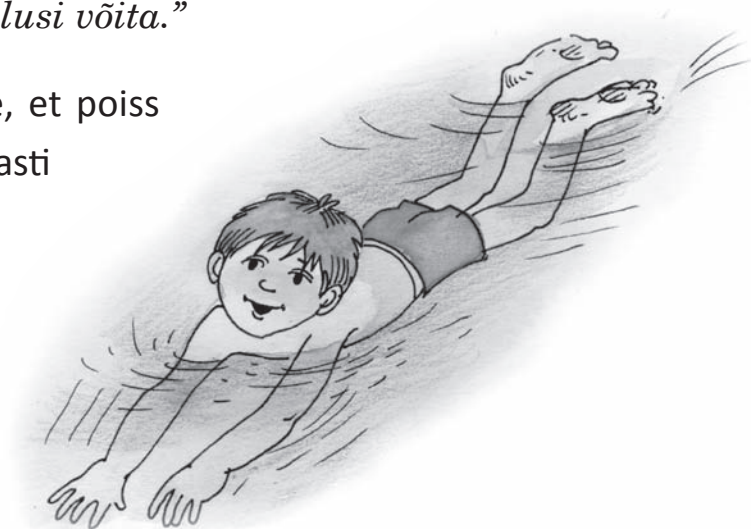
Esimeses eesti keele tunnis meenutas õpetaja Kaja Raudmägi kevadel loetud luuletust „Mida ma tahaksin sellel suvel teha.” Õpilastel oli meeles, et nad olid ise ka suvesoove kirjutanud. Õpetaja oli need ära trükkinud ja kaante vahele köitnud. See nägi välja nagu päris luuleraamat!

„Nüüd tahaksime teada, kas suvesoovid ka täitusid,” lausus õpetaja. „Rasmus, sina kirjutasid kevadel:

*Sellel suvel ma tahaksin ujuda meres,
tahaksin sõita maale ja olla tädi peres,
tahaksin lugeda palju ja metsateel rattaga sõita,
tahaksin teha trenni ja võistlusi võita.”*

Rasmus tõusis ja kaaslased panid tähele, et poiss oli suve jooksul tublisti kasvanud ja tugevasti päevitunud.

Rasmus rääkis: „Enamjaolt läksid soovid täide küll. Sain palju ujuda nii meres kui ka järves, sõitsin palju jalgrattaga ringi. Aga raamatute lugemiseks aega ei jätkunud, ilmad olid nii mõnusad ja tahtsin rohkem väljas olla.”

„Kuulame, mida Mart ja Andres meile räägivad, nad kirjutasid luuletuse kahasse*. Tuletan teile meelde, mida poisid maikuus kirja panid:

*Sellel suvel ma tahaksin ujuda merevees,
tahaksin hüpata küünis heinte sees,
tahaksin minna laagrisse ja korjata maasikmarju,
tahaksin mängida palli ja minna vihma eest varju.”*

Andres tegi jutuotsa lahti*: „Need vist olid küll rohkem Mardi kui minu suvesoovid. Ma aitasin Mardil riimuvaid sõnu leida. Ma käisin ka sel suvel isa töö-

reisidel kaasas, isa on mul rekkajuht. Sedapuhku sain tuttavaks Poola pealinna Varssaviga ja olin mõned päevad ka Saksamaal. Midagi eriti põnevat mul rääkida pole. Ilmad olid väga palavad ja kui oli võimalus, siis käisime teeäärsetes vee-kogudes end karastamas.”

Mart jätkas: „Jah, selles luuletuses olid enamjaolt minu suvesoovid. Teadsin juba siis, et lähen suvelaagrisse ja saan seal nii tööd teha kui ka palli mängida. See oligi selle suve kõige mõnusam aeg. Leidsin endale palju uusi sõpru ja tööga teenisin pisut raha. Oli aega ka vanaema-vanaisa talus lambaheina teha. Magasime koos onulastega lakas värsketes heintes.”

„Nüüd anname sõna Kerlile, aga enne kuulake tema salmi:

*Sellel suvel Võrumaal korjan marju-seeni,
pool kilomeetrit on lähima veeni,
tahaksin hüpata vette ja ujuda jahedas vees,
tahaksin lugeda jutte ja õhtul olla teleri ees.,*

Kerli jutustas: „Kõik oligi nii, nagu ma kevadel kirjutasin. Olin Võrumaal, seal elab mu vanaema ja temal on suur marjaaed. Aitasin marju korjata, maa-sikad panime sügavkülma, teistest marjadest sai nii mahla kui ka moosi. Seeni oli sel aastal vähevõitu, sest suvi oli põuane*. Vanaema arvas, et ehk septembris saab veel riisikaid korjata. Mul polnud eriti aega ega tahtmiski raamatuid lugeda ja telerit vaadata, sest väljas oli nii palju huvitavat teha”.

„Õpetaja, miks Teie suvesoovide luuletust siin kogumikus pole? Me tahaksime teada, kuidas Teie suvi möödus,” lausus Maris.

„Olgu. Mina tegin kodus remonti. Ilusate ilmadega päevitasin ning suplesin Karujärve ääres. Ja vastupidiselt teile, lugesin väga palju raamatuid. Raamat oli alati kaasas nii kodus võrkkiiiges istudes, reisil olles kui ka rannas päevitades. Nüüd andke mulle mõni minut aega ja ma tuletan sellesuvist reisi meelde.”

Mõne aja pärast tekkisidki tahvlile järgmised luuleread:

*Käisin ühel Eesti saarel:
kaunis oli loodusvaade,
mootorrattal saime sõita,
mere ääres päikest võtta.*

*Õhtul meeste püütud kalad
tuli ära suitsutada.
Lõkke ääres laulis Virve
nii et võttis kinni hinge*.*

*Arvan küll, et uuel suvel
taas üks saareretk mul tuleb.*

„Oi, õpetaja, rääkige palun oma reisist rohkem! Mis saarel Te käisite? Kas Teil on mootorratas ka? Kas Te ööbisite telgis?” esitasid lapsed õhinal* küsimusi.

„Ma räägin sellest teinekord, praegu kuulame teie suvemuljeid,” lausus õpetaja.

1. Loe küsimus. Otsusta, kas saad vastuse tekstist (T) või on vaja lisateavet (L). Vasta.

1. Mida meenutas eesti keele õpetaja?
2. Mida oli õpetaja laste luuleloominguga teinud?
3. Mitu luuletust oli laste luuleraamatus?
4. Mis suvesoovid olid Rasmusel täitunud?
5. Mis riikides käis Andres koos isaga?
6. Milleks Mart laagrisse läks?
7. Kuidas täitusid Mardi väljendatud soovid?
8. Mis soovid Mardil ei täitunud?
9. Miks ei läinud kõik Kerli soovid täide?
10. Mis saarel käis õpetaja Kaja Raudmägi?
11. Miks õpetaja ei vastanud laste küsimustele?

2. Täida loetu ja oma suvemuljete põhjal tabel.

NIMI	reisimine (kus?)	töötamine (mida tegi)?	vaba aeg (mida tegi)?
RASMUS			ujus meres ja järves, sõitis rattaga
ANDRES			
MART			
KERLI			
Õpetaja RAUDMÄGI			
Õpetaja			
..... (mina)			

3. Koosta tabeli põhjal küsimusi ja esita need kaaslastele vastamiseks. Hinda vastuseid.

Näiteks. Kus Rasmus sel suvel ujumas käis?
Kus Andres koos isaga reisis?
Mida tegi õpetaja Raudmägi vabal ajal? jne

4. Moodusta mitmest lausest üks lause.

1. Rasmuse suvesoovid täitusid. Rasmus sai meres ujuda. Rasmus ujus järves. Rasmus sõitis jalgrattaga ringi.

Rasmuse suvesoovid täitusid, sest ta sai ujuda nii meres kui ka järves ja ta sõitis palju jalgrattaga ringi.

2. Mul ei jätkunud raamatute lugemiseks aega. Ilmad olid mõnusad. Ma tahtsin palju õues olla.

Mul ei jätkunud .....

.....

3. Andres käis isaga tööreisidel kaasas. Andres käis Poolas ja Saksamaal. Andrese isa on rekkajuht.

Andres .....

.....

4. Mart oli suvelaagris. Mart tegi suvelaagris tööd. Mart mängis suvelaagris palli. Mart leidis suvelaagrist endale palju uusi sõpru.

Mart .....

.....

5. Kirjuta puuduvad nimed. Kasuta teksti abi.

1. Eesti keele õpetaja ..... tegi laste luuletuste kogumiku.

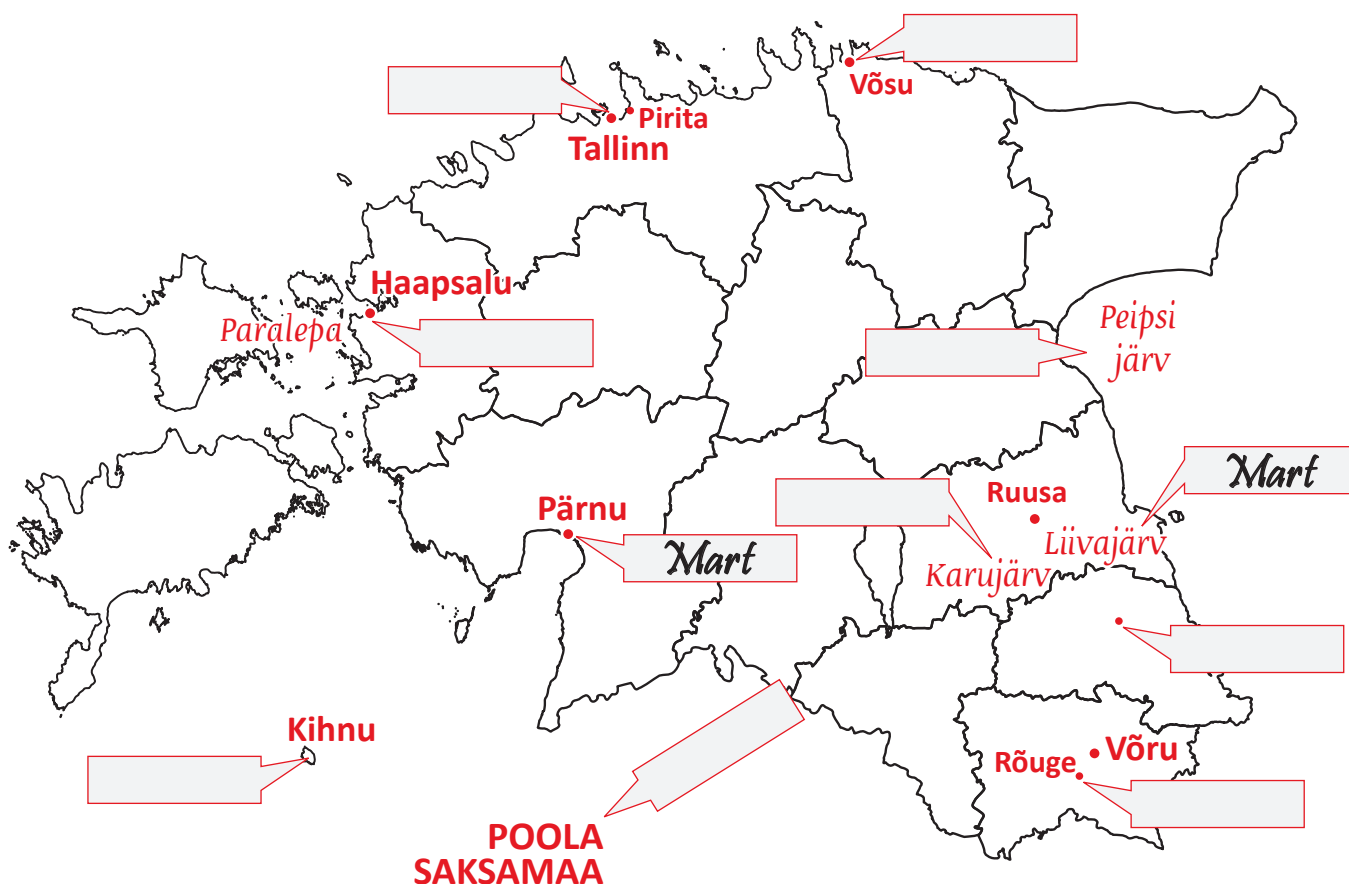
2. .... oli suvelaagris, kus ta tegi tööd ja leidis ka uusi sõpru.

3. .... jutustas, et ta oli suvel palju värskes õhus ja päevitas end pruuniks.

4. Vanaema juures oli nii huvitav, et ..... ei jõudnud raamatuid lugeda.

5. Lapsed said teada, et ..... reisis koos isaga Euroopas.

6. Kus selle jutu tegelased suvel käisid? Kirjuta Eesti kaardile nimed.

7. Räägi kaaslastele, mida sina sel suvel tegid.

- töötasin (kus?) .....
- aitasin (keda?) .....
- sõitsin rattaga (kus?) .....
- käisin ujumas (kus?) .....
- külastasin (keda?) ..... (kus?) .....
- käisin reisimas (kus?) .....
- .....
- .....

2. SUVE PARIMAD PÄEVAD

Liivajärve ääres oleva puhkeküla on terveks juuliks vallutanud üle Eesti kokku sõitnud noored. Juba kolmandat suve naudivad suvepuhkust ja marjakorjamist poolsada noort. Kuidas laagrilised elavad, seda käisid uurimas Kasesalu Teataja noor reporter* **Eliis Alliku** ja piltnik **Taavet Orm**.*

Palliplatsilt kostab mütsatusi ja võidurõõmsat kisa. Kolmanda laagrimaja juurest leian kaks sihvakat* tütarlast. **Anne-Mai (15)** ja **Karena (14)** kavatsevad jalg-ratastega sõitma minna. „Ma olen juba kolmandat suve selles puhkelaagris, väga meeldib,” sõnab Anne-Mai. „Tänavu kutsusin sõbranna Karena kaasa.” „Mulle ka väga meeldib. Kahju, et ainult nädal aega kestab. Aga need on selle suve parimad päevad,” lausub Karena. Mõlemad lubavad järgmisel suvel noorte-laagrisse tagasi tulla.

Markkus (16) on teise vahetuse üks parimaid marjakorjajaid. Nelja päevaga on ta juba korjanud 100 kilo vaarikaid. „Tähtis pole mitte raha, vaid toredad kaaslased,” ütleb poiss. Noored töötavad neli tundi päevas ja teenistus pole paha – 2 eurot tunnis.

Sõprus on tähtsam kui raha.

Mart (13) tuleb palliplatsilt ja lisab omalt poolt: „Mulle laagris meeldib, ainult vaarikakorjamine mulle ei istu. See on rohkem tüdrukute töö. Õnneks sain mõned päevad heinatööl olla. Peamine on see, et siit leiab palju toredaid sõpru.”

Anni (12), kes on esimest korda suvelaagris, teatab: „Mulle siin väga meeldib. Meie – kolmanda maja – tüdrukud, on kõik väga lähedad. Kogu aeg on soojad ilmad ja peale tööd saame järves ujuda.”

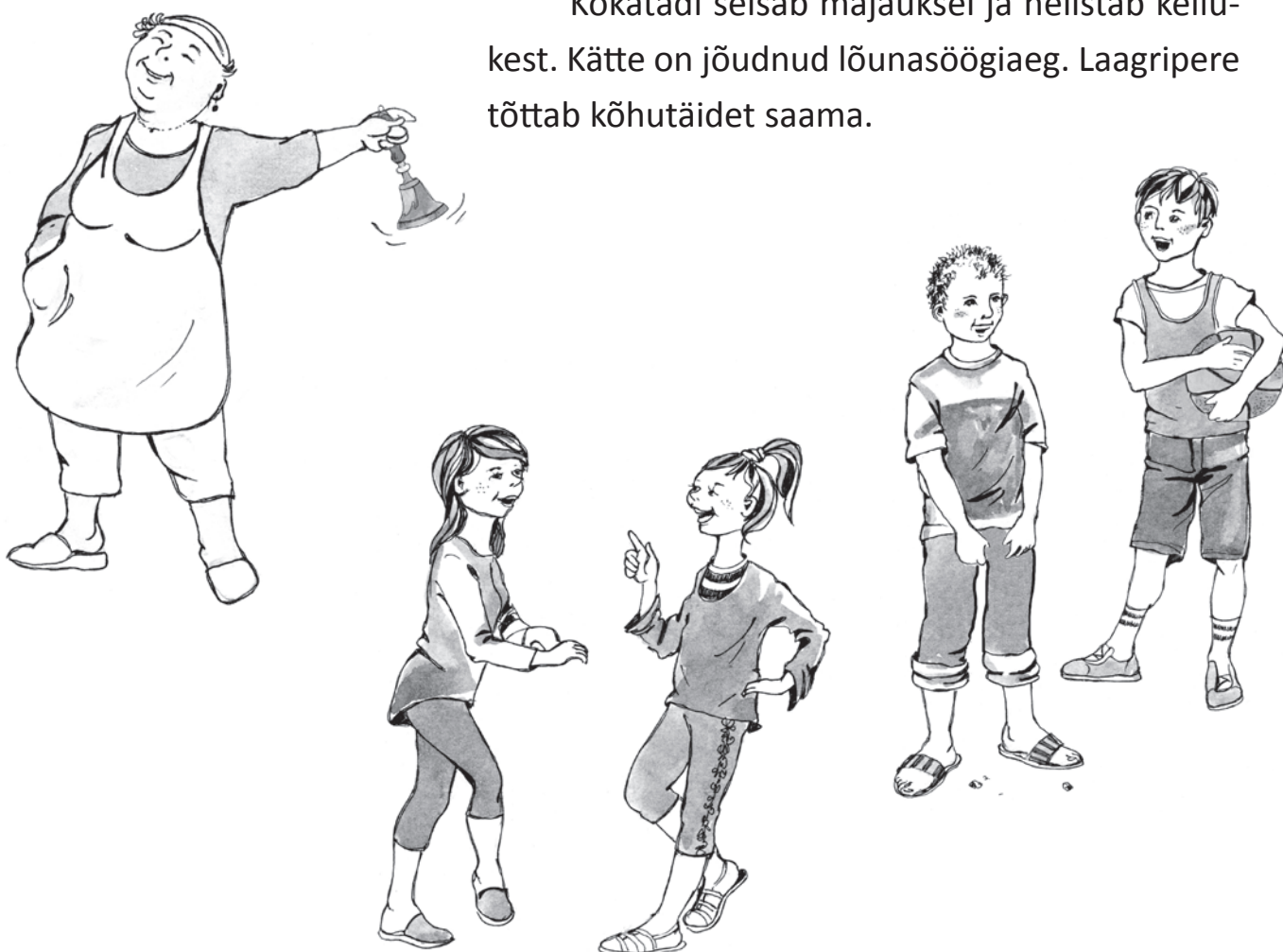
Lauri (14) polnud esialgu kindel, kas üldse laagrisse tulla. Tema sõbral oli arvamus, et laager on nõme* ja seal peab kogu aeg tööd rügama*. „Ju Marko ei teadnud, et laagris on palju huvitavat tegevust ja siit leiab vahvaid sõpru. Mina ei kahetse, et tulin. Loodan ka järgmisel suvel kohal olla,“ lausus Lauri.

Kasvataja **Helin (20)** räägib, et laagrilised on väga toredad ja töökad. Kasvatajad ei pea kedagi sundima. „Laager aitab iseseisvaks saada ja tekitab tööharjumust,“ lisab üliõpilasest kasvataja **Katri (22)**.

„Meil on siin ka mõned Narva noored, kes soovivad oma eesti keele oskust parandada,“ räägib kasvataja **Erkki (23)**.

„Nad on vaprad ja ei häbene, et nende keeleoskus on konarlik*. Meil on laagris ka kaks soomlast ja üks noormees Ameerikast. Nad kõik oskavad mingil määral eesti keelt. Eakaaslased* on väga sõbralikud ja heameelega aitavad, kui mõni sõna meelde ei tule või valesti läheb,“ lausub noormees.

Kokatädi seisab majauksel ja helistab kellukest. Kätte on jõudnud lõunasöögiaeg. Laagripere tõttab kõhutäidet saama.

KÜSITLUS

Milleks sa laagrisse tulid?

Maksim (14)
Narva

Soovisin minu eesti keel parandama. Leidsin siit uusi sõpru. Tahan uus suvi jälle tulema.

Lisanna (16)
Tallinn

Tahtsin huvitavat suvepuhkust, siin oli ka. Olin kaks vahetust laagris. Järgmisel aastal tulen jälle.

Karoliina (14)
Valga

Ma eelmisel aastal proovisin siia laagrisse saada, kuid kõik kohad olid täis. Sel aastal läks õnneks. Siit leidsin hästi palju uusi tuttavaid, kindlasti jään nendega ka edaspidi suhtlema. Suured poisid on siin väga sõbralikud ja ei kiusa väiksemaid.

Elerin (11)
Kasesalu

Minu ema on siin kasvataja, ma olen koos temaga. Mina saan oktoobris 12-aastaseks, siis saan järgmisel suvel ka üksi laagrisse tulla. Suured poisid on siin väga sõbralikud ja ei kiusa väiksemaid.

Simo (15)
Soome, Lohja

Olen iga suvi Eestissä. Mummi oli minulle saanud koha laagriile. Mina meeldin siin. Voin siin palju rääkida eesti keelele.

Hardo (13)
Jõgeva

Siin on väga lahe seltskond, olin eelmisel aastal ka, sellepärast ma tean. Ja rahateenimise pärast tulin ka.

Kasesalu Teataja 20.07.2012

1. Tuleta meelde, mis reklaami Mart kevadel märkas.

12-16-aastaste NOORTE PUHKE- JA TÖÖLAAGER LIIVAJÄRVE PUHKEKÜLAS

- 1 28. juuni – 5. juuli 95 EUR
- 2 8.-17. juuli 100 EUR
- 3 19.-26. juuli 95 EUR

Puhkus ja töö käivad käsikäes.

Tööpäevadel on neli tundi tööd
MARJAMAA talus.

Pärast tööd matkad, sportlikud mängud

ja kosutav suplus soojas järvevees. Laagri kasvatajateks on Tallinna ja Tartu üliõpilased ning Kasesalu kooli õpetajad.

Laagri tegevuskava, menüü, registreerimine ja muu teave kodulehel:

www.liivajarve.ee

Registreerimine algab 20. mail ja kestab 15. juunini.

PUHKEKÜLA asub Liivajärve rannast 300 m kaugusel kauni männimetsa all.

Majutuseks on viis 8-kohalist maja,

milles on 2 tuba, teleriga puhkenurk, dušš ja WC.

Toitlustamine kolm korda päevas puhkeküla kaminasaalis.

Noorte kasutuses on palli- ja lõkkeplats, seiklusrada, mänguväljak.

Võimalik on laenutada jalgrattaid ja spordivarustust.

MARJAMAA TALU Liivajärve ääres vajab suvel marjanoppijaid. Töö sobib

õpilastele, kes tahavad taskuraha teenida. Juunis algab maasikakoristus,

sellele järgneb vaarikate ja sõstarde korjamine.

Talus on ka 20-pealine lambakari, kellele on tarvis talveheina varuda.

See töö sobiks noormeestele.

Töötasus jõuame kokkuleppele.

www.liivamarjatalu.ee

2. Moodusta kuulutuse abil küsimusi ja esita kaaslastele vastamiseks.

I

1. Millal ..... ?
2. Kui kaua ..... ?
3. Mis ajal ..... ?
4. Mis ajaks ..... ?
5. Mis ajani ..... ?

II

1. Kus ..... ?
2. Kuhu ..... ?
3. Kust ..... ?
4. Kui kaugel ..... ?

3. Vali üks teema. Jooni tekstis vastavad laused.

1. Poiste jutt laagrielust.
2. Tüdrukute jutt laagrielust.
3. Kasvatajate jutt laagrist.

4. Räägi kaaslastele valitud teemal.

5. Kontrolli, kuidas teised sinu jutust aru said. Selleks moodusta oma valitud teema kohta kolm küsimust.

1. .... ?
2. .... ?
3. .... ?

Esita küsimused kaaslastele. Kontrolli vastuste õigsust.

6. Otsusta, kas väide on õige või vale. Märki tabelisse X.

Paranda valed väited.

	jah	ei
1. Artikkel „Suve parimad päevad” ilmus ajalehes <i>Kasesalu Teataja</i> käesoleva aasta juulikuus.		
2. Suvelaagrit külastasid ajakirjanik Eliis ja fotograaf Taavet.		
3. Reporter küsitles laagrilisi enne lõunat.		
4. Liivajärve laagri noored töötasid neli tundi päevas ja teenisid selle eest 2 eurot.		
5. Noored arvasid, et sõprus on olulisem kui saadud palk.		
6. Liivajärve laagris õppisid noored eesti keeles rääkima.		
7. Noortelaagris olid ka noored kasvatajad.		

7. Loe Maksimi ja Simo vastuseid reporterile. Jooni väljendid, mis eesti keeles pole õiged.

Maksim (14), Narva

Soovisin minu eesti keel paran-
dama. Leidsin siit uusi sõber. Tahan
uus suvi jälle tulema.

Simo (15), Soome, Lohja

Olen iga suvi Eestissä. Mummi oli
minulle saanud koha laagrille. Mina
meeldin siin. Voin siin palju rääkida
eesti keelel.

8. Paranda Maksimi ja Simo tekstid. Loe uuesti.

Maksim (14), Narva

.....
.....
.....
.....
.....

Simo (15), Soome, Lohja

.....
.....
.....
.....
.....

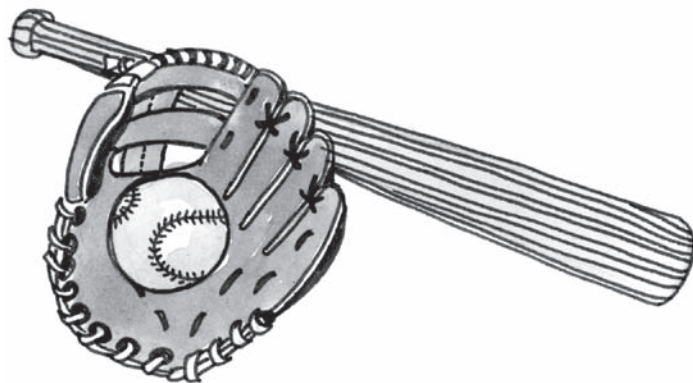
3. MINU SÕBRAD JA TUTTAVAD LIIVAJÄRVE SUVELAAGRIS

Mardi jutustus

Olin sel suvel Liivajärve noorte töö- ja puhkelaagri teises vahetuses. Sain sõbraks paljude lastega. Nüüd on mul mitu uut tuttavat, kellega kavatsen edaspidigi suhelda. Vahetame e-kirju ja SMS-sõnumeid. Loodan, et ehk saan mõnel koolivaheajal neid ka näha.

Elasime kaheksakesi esimeses majas. Onupoeg Andres oli ka laagris, kuid tema ööbis viiendas majas. Laagris oli Kasesalu koolist veel kaks õpilast.

Kaks poissi, Harry ja Oliver, ei ela Eestis. Nad olid suvel siin vaid külas. 14-aastane Harry elab ja käib koolis Ameerikas, kodus ning koolis räägib ta inglise keelt. Ta oskab ka eesti keelt. Tema isa on eestlane ja suvevaheajal elab Harry tädi juures Tartus. Harry isa arvab, et poiss peab aastas vähemalt korra Eestis käima, et keel rooste ei läheks*. Harry õpetas meile pesapallimängu. See on neil Ameerikas väga levinud sportmäng. Ta mängib oma kooli meeskonnas ja käib võistlustel.

Oliver oli päris väike, kui tema vanemad Soome kolisid. Ta käis seal lasteaias ja nüüd õpib 15-aastane noormees Nummela koolis. Oliveri pere kodune keel on ikkagi eesti keel ja poiss räägib seda hästi. Oliver tegeleb suusatamise ja suusahüpetega. Ta lubas, et kui tuleb sel talvel Otepääle võistlema, siis külastab ka mind.

Oliveriga sama vana on ka minu uus sõber Renee, kes elab Eesti kõige suuremal saarel. Reneele meeldib marke koguda ja ta õpib muusikakoolis kitarri mängu.

Meie majas elas ka Narva poiss Maksim. Ta on sama vana kui Harry. Tema kodus ja koolis räägitakse vene keeles, kuid mõnda ainet õpib Maksim ka eesti keeles. Ta tahtis väga eesti keelt selgeks saada ja rääkis meiega kogu aeg. Maksim ei saanud üldse pahaseks, kui me tema sõnu parandasime. Ta püüdis neid sõnu uuesti korrata. Ma arvan, et niimoodi õpibki keelt kõige paremini. Maksim proovis Harryga inglise keeles rääkida ja arvatavasti said nad üksteisest aru.

Meie maja pesamunad* olid 12-aastased kaksikud Maiko ja Veiko. Nemad hoidsid rohkem omaette ja ei seltsinud suuremate poistega. Sain teada, et nad elavad Toompeale üsna lähedal. Maiko käib ujumistrennis ning Veiko armastab kriminulle lugeda.

Minust ja kaksikutest aastajagu vanem Sten elab suvepealinnas ja tema hobiks on nagu minulgi jalgpall ja suusatamine. Ma lubasin talle sügisvaheajal külla sõita, et siis mõnes veekeskuses aega veeta. Steni arvates on Pärnus kõige mõnusam suvel, siis saab meres ujuda.

1. Vasta küsimustele teksti abil. Märki sisse, mitmest lausest vastuse leidsid.

1. Kus Mart töötas ja puhkas suvel?
2. Mitmendas laagri vahetuses oli Mart?
3. Mitu Kasesalu kooli õpilast oli teises laagri vahetuses?
4. Kus on Harry elukoht?
5. Kus õpib Oliver?
6. Millal on Steni arvates Pärnus mõnus elu?

2. Moodusta ühest pikast lausest mitu lühikest lauset.

Oliveriga sama vana on ka minu uus sõber Renee, kes elab Eesti kõige suuremal saarel.

1. Renee on .....
2. Renee on .....
3. Renee elab .....

14-aastane Harry elab ja käib koolis Ameerikas, kodus ning koolis räägib ta inglise keelt.

1. Harry on .....

2. Harry elab ja .....

3. Harry räägib .....

Mardist ja kaksikutest aastajagu vanem Sten elab suvepealinnas ja tema hobiks on, nagu minulgi, jalgpall ja suusatamine.

1. Sten on .....

2. Sten elab .....

3. Steni hobid on .....

3. Täida tabel Mardi jutustuse põhjal.

NIMI	VANUS	ELUKOHT	KODUNE KEEL	ÕPPEKEEL	HOBID
Mart					
Harry					
Oliver					
Renee					
Maksim					
Maiko					
Veiko					
Sten					

**4. Selgita välja oma kaaslaste vanus, hobid ja lemmikud.
Selleks moodusta küsisõnade abil viis küsimust.**

1. ....
..... ?

2. ....
..... ?

3. ....
..... ?

4. ....
..... ?

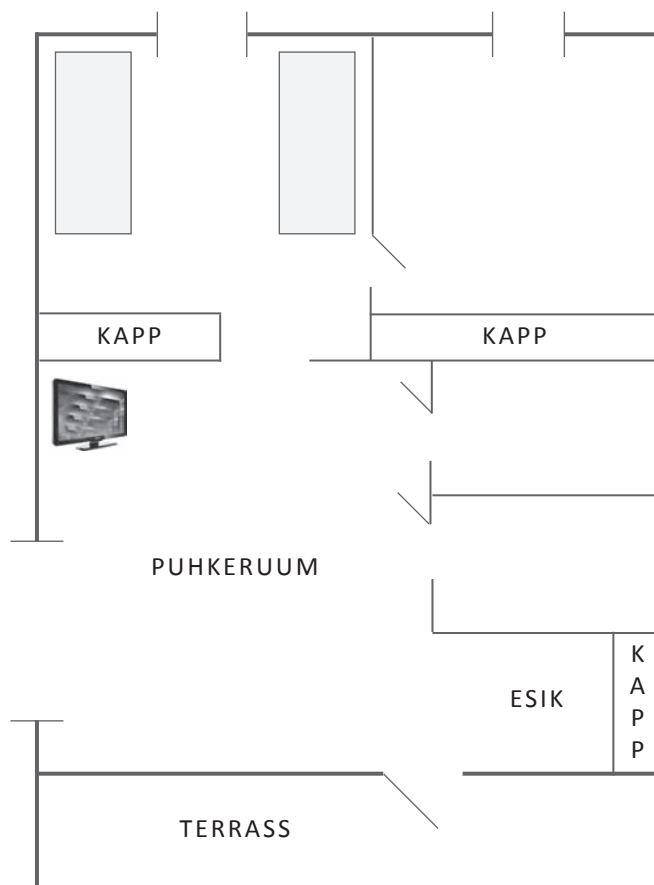
5. ....
..... ?

Kui vana?
Mis aastal?
Mis on?
Millega tegeled?
Mis meeldib?
Mida meeldib teha?
Kas sul on?
Kes on?
Mis on?

5. Täida tabel enda ja viie klassikaaslase kohta.

NIMI	VANUS	HOBID	LEMMIK- LOOM	LEMMIK- TOIT	LEMMIK- .....
<i>mina</i>					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

6. Loe laagrimaja kirjeldust. Joonista plaanile puuduvad esemed või kirjuta nende nimetused.

Esimese laagrimaja ees on lahtine rõdu. Terrassil* on suveõhtul mõnus istuda ja juttu puhuda. Selleks on seal ümmargune laud ja kuus aiatooli.

Esikus on jalatsite kapp ja ukse vastasseinas nagid rõivaste jaoks. Kõige suurem tuba selles hoones on puhketuba. Akna all on laud ja selle ümber neli tooli. Telerit on kõige mugavam vaadata diivanilt. Puhkeruumist viivad ukсед WC-sse, duširuumi ja tuppa. Majas on kaks kahe nariga tuba. Akna all asub kaks öökappi, kaks öökappi on nari jalutsis.

Esimese toa vasak nari on kaksikute magamisase. Nad vahetavad pidevalt oma asukohta. Kord magab Maiko ülemisel naril, siis tahab Veiko seda platsi endale. Kõrvalnari ülemise aseme on endale võtnud Renee, alumises voodis magab Maksim.

Teise toa elanikud jaotasid oma kohad loosiga. Mart sai parempoolse nari alumise koha ja tema kohal on Steni ase. Esimese maja välismaalased said endale teise nari, seal on ülemine korrus Oliveri, alumine Harry magamisplats.

4. SUVEPÄEVAD KIHNU SAAREL

Katkendeid õpetaja Kaja Raudmägi reisipäevikust

Eesti keele õpetajate suvepäevad toimusid Kihnu saarel. Sellele saarele ei olnud minu jalg veel varem sattunud. Tegin enne saarele sõitu interneti vahendusel Kihnuga pisut tutvust ja lugesin veel kord läbi Harri Jõgisalu raamatu „Maaleib.”

Teisipäev, 26. juuli

Jätsime autod Munalaiu sadama parklasse, võtsime oma reisikompsud ning astusime laeva Amalie pardale*. Ilm oli päikseline ja keegi ei soovinud salongis* istuda, vaid otsis laevalael mõnusa koha. Mõned agaramad võtsid lauluviisi üles:

*Seal väiksel Balti merel
üks väikene Kihnu saar.
Minu igatsus tema järel,
mil ükskord sinna saan.*

*Las laines möllab torm,
tuul puhub purjesse.
Laev lendab täies vaardis*
rind vahutab tal ees.*

Kihnu sadamas võttis giid* Maarika meid oma hoole alla ja palus ronida kohalikku omnibussi* ehk veoauto tagakasti. Meie seltskonna vanim liige Voldemar meenutas, et tema käis kooliajal sellise „bussiga” ekskursioonidel*. Huvitav, kuidas reisiseltskond vihmade ilmaga end selles sõidukis tundis? Õnneks oli meie vastuvõtul Kihnu taevas pilvitu ja ilm väga soe.

Sellise toreda autoga sõitsime sadamast Linaküla rannakämpingusse*. Siia jäimegi järgnevateks päevadeks laagrisse. Kompsude lahtipakkimiseks ja telkide püstitamiseks* anti aega kaks tundi. Mõned vanemad õpetajad seadsid oma elamise sisse kämpingmajadesse. Mina otsisin telgikoha rannale lähemale, et võiks meremüha saatel uinuda.

Pärast perenaise pakutud lõunasööki lesisime rannas ja käisime meres suplemas. Mingil ajal kadusid meie meeshinged silmapiirilt. Mõne tunni pärast olid nad laagris tagasi värske lestaga* ja asusid kohe suitsuahju kallal toimetama.

Õhtul istusime lõkke ääres, puhusime* tööjuttu ja mekkisime* sooja suitsukala.

Kolmapäev, 27. juuli

Päev algas mõnusa hommikukohviga. Oli soov kiiresti matkakott haarata ja rännakule asuda, et Kihnuga tuttavaks saada. Seadsime sammud saare keskele, kus külastasime kirikut, kalmistut ja muuseumi. Matkatee viis meid ka saare lõunatippu, kus asub Kihnu tuletorn. Majaka* tipust nägime peaaegu kogu saart. Kihnu saar on 7 kilomeetrit pikk ja laiust on üle kolme kilomeetri.

Sel päeval sain näha kõike, mida hing oli Kihnu tulles igatsenud. Saarel on metsa, põldu, rohkesti kive, ei ühtegi järve ega mäge. Rannakarjamaadel silmasime lõputut hulka valgeid ja musti lambaid. Nii noored kui ka eakamad naised kannavad nii kodus kui ka külas käies ilusat triibulist rahvarõivaseelikut – kõrti. Triibuseelikutes naised sõitsid uljalt külgorviga mootoratastel. Minu silmale oli ka midagi ootamatut: jääkosklatele* puude külge ülesseatud pesakastid ehk kongid. Kosklamune tarvitavad saareelanikud toiduks.

Õhtul istusime taas lõkketule juures, kui saabus meie suvepäevade üllatus – saare laulik Virve Köster. Teda teab kogu Eesti Kihnu Virvena, kes on arvatavasti kõige kuulsam kihnlane*. Vanaproual on omailoodud laule üle kolmesaja. Särtsakas* rahvalaulik rääkis pisut oma elust. Ja siis laulsime kõik koos tema loodud laule.

Neljapäev, 28. juuli

Kuna eelmisel päeval sai kõik oluline ära nähtud, ei osanud uult päevalt üllatusi oodata. Esimene kohtumine oli kokku lepitud väikeses Kihnu koolis. Seal võttis meid vastu kohalik kooliõpetaja Mihkel ja viis läbi kihnu keele tunni. Mina teadsin, et kihnlastel on oma murre, aga arvasin, et see polegi kirjakeelest väga erinev. Kuid võta näpust*! Ma ei saanud algul kohe mitte midagi aru, mida õpetaja rääkis. Siin on äraarvamiseks mõned sõnad kihnu murdes. Mida need sinu arvates võiksid tähendada?

kuõli –	juõsõb – .....
kuastas –	õun, muaõun – .....
õmbuõun –	kapõtdad – .....
mullamatt –	kört – .....

Õpetaja tütar Liisi ütles meile: „Vahest isä laolab oma valju iälega. Siis meie suamõ aru, et isäl ond iä tuju.”

Järgmine kohtumine toimus Kihnu rahvamajas. Seal räägiti meile vanadest pulmakommetest. Kuulasime vanu pulmalaule, mille sõnadest ma küll hästi aru ei saanud. Kihnu naised laulsid meile omi rahvalaule ja tantsisid rahvatantse. Kihnlased räägivad omavahel kodus, poes ning rahvamajas kihnu murdes. Imestasin, et selle väikese maalapi elanikud hoiavad au sees vanu kombeid ja kannavad rahvarõivad. Kihnlased on osavad käsitöömeistrid. Otsin endalegi põimitud kirivöö ja kihnu mustri soojad kápikud.

Ka ilmataadil oli meile üllatus varuks. Õhtul tuul tugevnes ja taevas kattus tumehallide pilvedega. Ei olnud vaja kaua oodata, kui puhkes tõeline äikese-torm. Piksenooled* sähvisid vahetpidamata, äiksemürin ja tuulemüha ei vaibunud hetkekski. Vihma kallas kui oavarrest* ja leotas rõivad läbimärjaks. Vali tuul peksis randa püstitatud telgid kiiva* ja keeras mõnegi neist uppi. Vastutulelik pererahvas andis meile võimaluse lakka heintele kolida ja märgi rõivaid saunasoojuses kuivatada. Õnneks oli see meie viimane öö Kihnus, vettinud* telgi sain alles kodus päris kuivaks.

Ka ilmataadil oli meile üllatus varuks. Õhtul tuul tugevnes ja taevas kattus tumehallide pilvedega. Ei olnud vaja kaua oodata, kui puhkes tõeline äikese-torm. Piksenooled* sähvisid vahetpidamata, äiksemürin ja tuulemüha ei vaibunud hetkekski. Vihma kallas kui oavarrest* ja leotas rõivad läbimärjaks. Vali tuul peksis randa püstitatud telgid kiiva* ja keeras mõnegi neist uppi. Vastutulelik pererahvas andis meile võimaluse lakka heintele kolida ja märgi rõivaid saunasoojuses kuivatada. Õnneks oli see meie viimane öö Kihnus, vettinud* telgi sain alles kodus päris kuivaks.

Reede, 29. juuli

Hommik oli jälle päikseline, nagu öösel poleks raju* olnudki. Üleelatud tormist andsid märku vaid ümberpaisatud telgid ja mõned murdunud oksaraod. Oli aeg kompsud kokku pakkida ja koduteele asuda. Sadamassesõidul oli abi tuttava „turismibussi” ja lõbusa sohvri* näol juba ootamas. Sõidul Kihnust Munalaiu sadamasse oli meri õnneks tuulevaikne ja ilm soe.

Panime oma reisipambud autodesse. Enne koduteele asumist oli plaanis külastada veel ühte väikest saart. Võtsime seljakotid suupistete ja joogipooli-sega ning asusime postipaadiga* teele Manilaiule. Manija majad ja üksikud puud paistsid üle mere kenasti silma. Ülesõit kestis ainult veerand tundi. Nelja ja poole kilomeetrisel kitsal laiul* on vaid üksikud puud. Seetõttu on siinsed kosk-late pesad kõrgete puulattide külge riputatud. Matkasime saare ühest otsast teise ja tegime peatuse küla keskses. Seal oli näitus Manilaiu ajaloost.

Olin nende päevadega saanud ülevaate kahe väikesaare loodusest, kultuurist ja seal elavatest inimestest. Kodus lugesin uuesti raamatut „Maaleib” ja Kihnul nähtu kerkis taas silme ette. Olen rahul, et otsustasin matkaseltskonnaga liituda. Kui tuleval suvel jälle sõiduplaane peetakse, olen kindel osaleja. Läänemeres on palju saari ja saarekesi, kuhu minu jalg pole veel astunud.

Harri Jõgisalu raamatus „Maaleib” on palju jutustusi Kihnu saarest, selle ajaloost, loodusest ja inimestest. Saare elu on kujutatud läbi laste tegevuste ja mängude. Kirjanik tutvustab kihnu keelt, käsitööd ja kombeid. Kihnu laps teeb väikesest peale tarvilikku tööd – hoiab endast pisemaid õdesid-vendi, kantseldab* loomi, on jõudumööda abiks kodus, põllul ja heinamaal.

KIHNUKEELSEID SÖNU

isä – isa

iä – hea

iäl – hääl

juõsõb – jookseb

kapõtdad – sokid

kuastas – kapsas

kuõli – kooli

kört – rahvarõivaseelik

laolab – laulab

mullamatt – vihmauss

ond – on

suamõ – saame

õmbuõun – õun

õun, muaõun – kartul

1. Vali üks teema ja jooni tekstis vastavad laused tekstis.

- Õhtud lõkke ääres.
- Ilm Kihnus.
- Vaatamisväärsused Kihnus.

2. Loe küsimus. Otsusta, kas saad vastuse tekstist (T) või on vaja lisateavet (L). Vasta.

1. Kui pikk ja lai on Kihnu saar?
2. Kui kaua sõidab parvlaev Munalaiu sadamast Kihnu?
3. Millega saab veel Kihnu reisida?
4. Mitu ööd veetsid suvepäevalised Linaküla kämpingus?
5. Mis sõidukiga saavad turistid saarel ringi sõita?
6. Mis sõidukeid kasutavad kihnu naised?
7. Mida said teada Kihnu kõige kuulsamast inimesest?
8. Mitu poodi on Kihnu saarel?
9. Mis rahvakombed on Kihnus tänapäeval kasutusel?
10. Mitu küla on Kihnu saarel?
11. Kui kaua viibis õpetaja saarel?

Kust võiksid leida puuduvat teavet Kihnu saare kohta?

3. Leia Eesti kaardilt:

- Pärnu linn
- Munalaiu sadam
- Kihnu saar
- Manilaid

4. Leia Kihnu saare kaardilt ja markeeri:

- sadam
- Linaküla
- kirik, kalmistu, kool, rahvamaja
- Pitkäninä majakas
- lennuväli ja lennujaam

5. Mida Kihnu kooliõpetaja tütar Liisi rääkis? Kirjuta kihnu murdes olevad laused eesti kirjakeeles.

Vahest isä laolab oma valju iälega. .....

.....

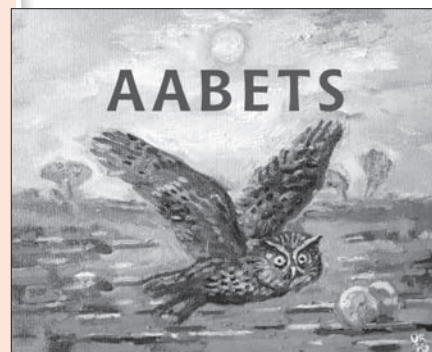
Siis meie suamõ aru, et isäl ond iä tuju. .....

.....

Kas saad nendest lausetest aru? Tõlgi.

Miol ond iä isä. Isäl ond vali iäl ning iä südä.

MURRE on kirjakeelest erinev keelekasutus. Põhja-Eesti murded sarnanevad rohkem kirjakeelele. Võru, setu, mulgi ja kihnu murdest on hoopis raskem aru saada. Mõned kirjanikud on avaldanud murdekeelseid jutte ja luuletusi. Kihnu ja võru murdekeeles lugema õppimiseks on trükitud ka aabitsad.

6. Leia tekstist ja loe laused. Täida tabel.

		Õpetaja Kaja Raudmägi		
		teadis varem	sai Kihnus teada	raske otsustada
1.	Kihnu on suuruse poolest Eesti 7. saar.			X
2.	Kihnu on Läänemere saar.			
3.	H. Jõgisalu kirjutas Kihnu elust raamatu.			
4.	Turistid sõidavad veoauto kastis.			
5.	Kihnu naiste igapäevane rõivaese on triibuseelik.			
6.	Eesti keele õpetajatele esines Kihnu Virve.			
7.	Saare elanikud oskavad kihnu keelt.			
8.	Kihnu murre on eesti kirjakeelest väga erinev.			
9.	Inimesed teevad kosklatele pesakaste ja kinnitavad need kõrgele puude külge.			
10.	Mere läheduses on sageli väga tugevaid äikese- torme.			

Jalgrattavarast asuvad otsima viis Tartu Supilinnas elavat noort: Mari, Reilika, Sadu, Olav ja Anton ning prantsuse buldog Mati. Lapsed kutsuvad oma salaseltsi RAMPS.

Rampslased leiavad oletatava rattavarga Herne tänava ühest aiast. Lapsed jälitavad meest ja näevad, kuidas varas oranži jalgratta rattapoe garaaži viib. Selgub, et jalgrattapoe omanik tegeleb lisaks uutele jalgratastele ka varastatud sõiduriistade müügiga.

Ramps* oma täies koosseisus, pluss auliige Mati, ruttas Marja tänava treppidest üles ja jõudis peagi Silveri rattapoe lähistele. Salaseltslased jalutasid poest mööda ja heitsid selle poole uurivaid pilke.

Nad olid õigesti mäletanud – üsna rattapoe vastas üle tänava oligi meetri-kõrgune telliskivimüür. Paraku ei saanud nad seda müüri sobiva vaatluspaigana kasutada. Müüri tagant luurajate peanupud oleksid ilmselt poe ette ära paistnud.

Olav vaatas kella – see oli saamas kohe viis.

„Mis siis nüüd saab?“ pomises Reilika.

Nad olid värava ees korraks seisatanud.

Kõige enne kogus ennast Mari.

„Lähme edasi, ärme* seisa,“ ütles ta. Nad hakkasid jälle liikuma.

„Keerame teisele tänavale, aga siis tuleme müüri nurga taha,“ seletas Mari edasi. Nad tegid nii.

Jah, müüri nurga taga oli vaatlemiseks väga hea koht. Sealt võis poodi jälgida, jäädes samal ajal poe ees seisjaile nähtamatuks. Ja mis veel oluline – siit oli hea jooksu pista, kui midagi oleks pidanud lörri minema*. Alati tuleb jätta taganemistee*, mõtles Mari.

Kell sai viis. Lapsed ootasid. Maril oli fotokas* käes valmis. Ja ei kulunud enam kaua aega, kui linna poolt lähenes poele veoauto, suur valge Mercedes. Kui see auto oleks nüüd teiselt poolt tulnud, siis oleks juhile müürinurga taga koogutavad* lapsed küll kätte paistnud... Õnne, õnne on ka vaja, ütles Mari endamisi. Vedamist. Nagu James [džeims] Bondil*.

Suur valge Mercedes peatus poe ees ja kabiinist hüppas välja pikk meesterahvas. See pidi olema Rein. Poest tuli välja Silver ja ilmselt teretas. Siis pani poeomanik endale suitsu ette.

Mari silm oli juba fotoka pildiotsijas. Suum* võttis suurepäraselt. Mari lasi kujutisel teravustuda*. Plõks! tegi aparaat. Plõks! Plõks! Hea fotograaf* teeb alati palju duubleid*, siis on kindel, et mõni neist ka välja tuleb. Et pilt vähem ähmane jääks, selleks võiks fotoka mingi kindla pinna vastu suruda, tuli Marile meelde. Ta surus fotoka otsa vastu müüri. Nüüd oli hea võtta. Plõks! Rein ja Silver. Plõks! Silver garaažiukse juures. Plõks! Sass ka pildile. Plõks! Sass jalgrattaid veoauto kasti tassimas ja Rein neid kastist vastu võtmas. Samuti paar portreed*, politseitoimiku* jaoks. Silver. Sass. Rein. Plõks! Plõks! Plõks!

Auto number oli kahjuks fotoaparaadi silmale nähtamatu. Aga see-eest oli veoautol teine eristuv omadus: erinevalt muust autost oli kasti luuk must. See must kastiluuk jäi küll väga hästi pildile.

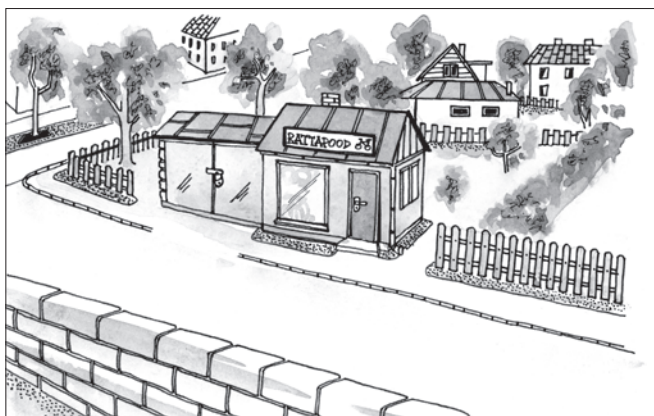
Ülejäänud salaseltslased püsisid vakka* ja piilusid poe ees toimuvat Mari selja tagant. Olav valvas, et kõik vait oleksid ja ülemäära ei rabeleks.

„Tule ära!” sisistas ta Antonile, kui see liiga uudishimulikult kippus Mari fotoka kõrvale trügima. Anton tõmbus tagasi.

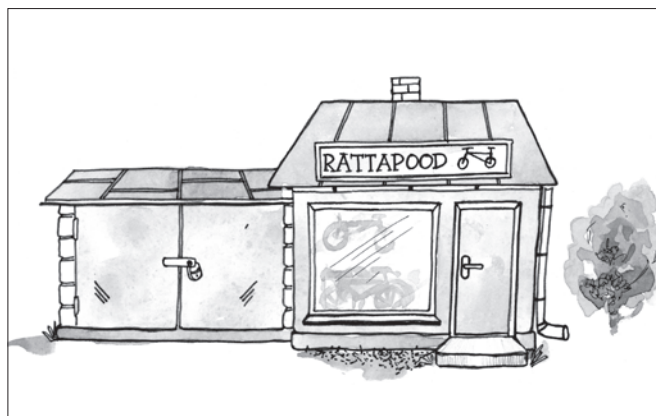
Mehed, pood, garaaž ja auto olid juba olemas nii üldplaanis kui ka suures plaanis. Seda materjali oli küllalt. Puudu oli veel vaid põhiline – oranž jalgratas ise. Seda polnud garaaži sügavusest veel nähtavale ilmunud. Mari katkestas pildistamise, jäädes ootama, millal ilmub vaatevälja ka professor Angelo sõiduriist.

Veoauto kasti oli juba vähemalt kakskümmend jalgratast. Sass pühkis järjest rohkem higi ja sülitas pärast iga jalgratta kastiupitamist. Silver oli teinud juba vähemalt kaks suitsu. Aga mida ei olnud salaseltslastele kuskil ikka veel silma hakanud, oli oranž jalgratas. Siniseid, punaseid, musti – neid oli küll, isegi paar valget. Mari muutus järjest rahutumaks.

M. Keränen „Varastatud oranž jalgratas”
Tallinn, 2008, lk 76–79

Rattapoe üldplaan

Rattapoe suur plaan

prantsuse buldog

RAMPS
salaselts

Mari
Reilika
Sadu
Olav
Anton

auliige
Mati

1. Märki õige vastuse ette X.

1. Mis kuritegu oli toime pandud?

- Vargad olid Emajõew äärest leidnud oranži ratta.
- Varas oli ära viinud Viljandi Folgile minna soovinud mehe jalgratta.
- Naine varastas Supilinnast oranži mootorratta.

2. Kes oli kuriteo ohver?

- Mari sõber Olav
- keskmist kasvu prillidega mees
- vanem prillidega härra
- professor Belgiast

3. Kes on Mati?

- Mari klassivend
- politseinik
- rattavaras
- prantsuse buldog

4. Kes lisaks politseile hakkasid rattavargust uurima?

- Olav ja Mati
- Belgia professor
- Mari ja Reilika
- Ramps

2. Moodusta ühest pikast lausest mitu lühikest lauset.

1. 4. juuli hommikul varastati Tartus Emajõe äärest Belgia professorile kuuluv naistejalgratas.

Tartus varastati jalgratas. Jalgratas varastati (kust?) .....

Jalgratas kuulus (kellele?) ..... . Jalgratas varastati (millal?) .....

2. Ramps oma täies koosseisus, pluss auliige Mati, ruttas Marja tänava treppidest üles ja jõudis peagi Silveri rattapoe lähistele.

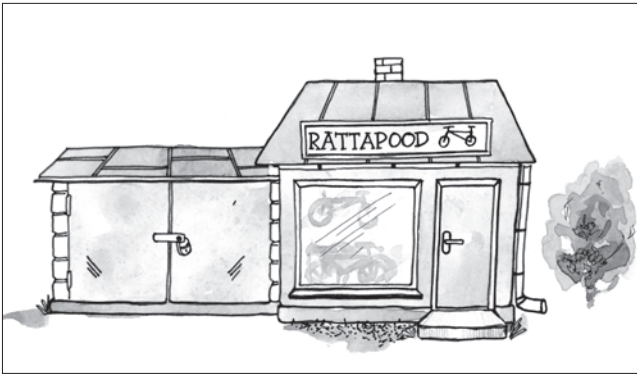
3. Müüri nurga taga oli vaatlemiseks väga hea koht, sest sealt võis poodi jälgida, jäädes samal ajal poe ees seisjaile nähtamatuks.

4. Ei kulunud enam kaua aega, kui linna poolt lähenes poele veoauto, suur valge Mercedes.

5. Auto number oli fotoaparaadi silmale nähtamatu, aga veoautol oli teine eristuv omadus: erinevalt muust autost oli kasti luuk must ja see must kastiluuk jäi väga hästi pildile.

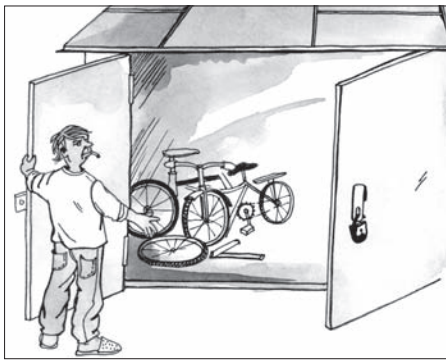
3. Leia tekstist ja jooni, mis fotosid tegi Mari rattavarastest. Pealkirjasta pildid.

1. ....

2. ....

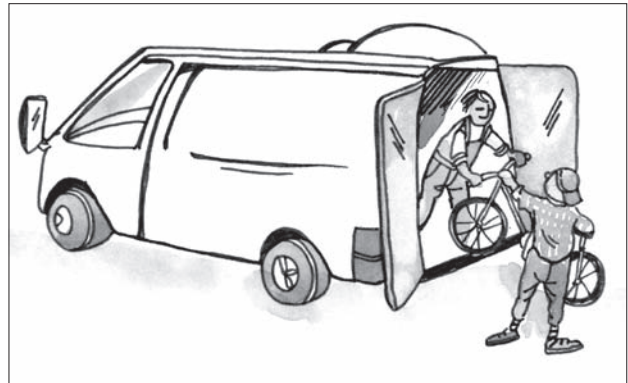
3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

7. ....

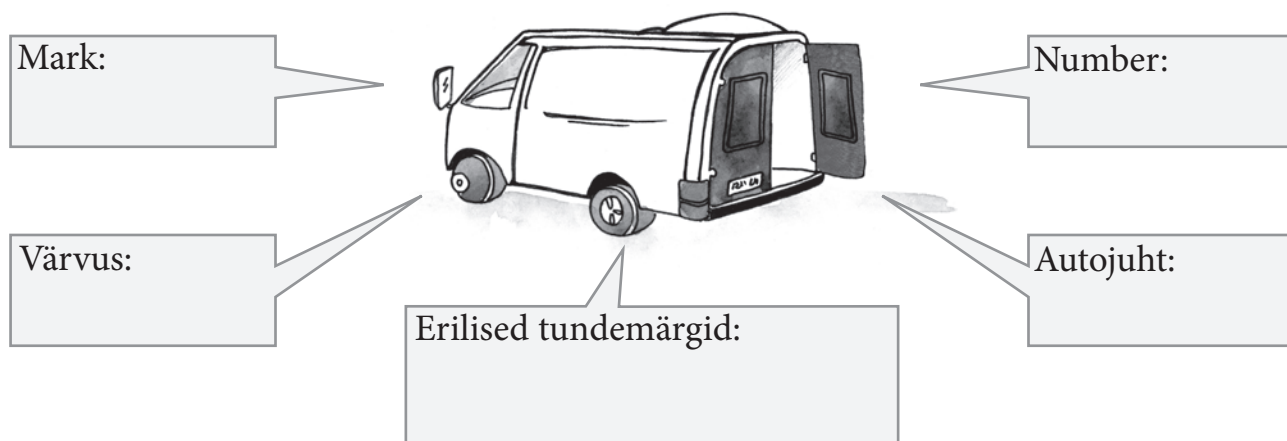

8. ....

4. Leia ja jooni tekstis sõnad, mis kirjeldavad rattavaraste autot.

Täienda skeemi.

5. Taasta teksti ja fotode abil rattapoe juures toimunud sündmused.

Täienda tabelit.

AEG	RAMPS	RATTAVARGAD
16.55	....	—
17.00	ootavad müüri varjus Mari pildistamiseks valmis	—
17.05	....	Poe ette saabub ..... Autost väljub ..... Silver .....
17.10	Mari	Sass ..... Rein .....
17.15	Olav ..... Anton	Mehed .....
17.20	Mari lõpetab pildistamise Ootavad	Kastis on ..... Sass ..... Silver .....

6. Tee lühikokkuvõtte laste tegevusest. Kasuta abiks kava ja tabelit (ül 5).

1. Ramps võttis koha sisse rattapoe vastas asuva müüri varjus.
2. Rattapoe juurde saabus valge veoauto Mercedes.
3. Mari asus pildistama, teised jälgisid toimuvat.
4. Rattavargad paigutasid rattaid veoauto kasti.
5. Lapsed ootasid kärsitult, mis saab oranžist jalgrattast.

7. Loe Kai-Riini jutustus. Jooni asendamist vajavad sõnad.

Rattavaraste tegevus Veski tänaval

Kell oli mõni minut kuus läbi. Valge veoauto Mercedes peatus rattalaenutuse ees ja kabiinist hüppas välja Rein. Talle tuli vastu poemüüja Silver ja teretas. Koos peeti plaani, kui palju mopeede veoautole panna ja kuidas neid paigutada. Nüüd ilmus garaažist välja hommikul Emajõe äärest oranži ratta varastanud Rein.

Silver hakkas garaažist jalgrattaid veoauto kasti tassima ja Sass võttis neid seal vastu. Poeomanik Rein pani endale suitsu ette ja jälgis, et kõik varastatud rattad auto-kasti saavad.

Veoauto kastis oli juba oma kaksteist jalgratast. Neid oli siniseid, punaseid, musti ja ka mõni oranž ratas. Rein pühkis higi ja sülitas pärast iga jalgratta kastiupitamist. Aga kastis polnud veel ühtegi valget jalgratast.

8. Asenda joonitud sõnad ja loe tekst uuesti.

6. SÜGISE TULEKUL

Julius Oro

1. *Ma nägin täna pääsukesti
reas aialatil istumas
ja teisi laululinnukesti
end parvedesse kogumas.*
2. *Veel vaatab pilvepilust päike
ja paitab põldu leinavat.
Teeb mesilane viimseid käike
kesk kanarbikku* õitsevat.*
3. *Ja veskijärves vabisedes*
veel kiigub koltund* pilliroog,
kui tuuleiilist* rabisedes*
lööb äkki alla vihmahoog.*
4. *Veel pisut päikest möödund* suvest,
veel nõmmes* õitseb kanarbik,
ent uduvihmast hommikusest
on tunda sügis, hall ja pikk.*

Julius Oro „Laps ja kuu” 2001, lk 53

1. Vasta küsimustele luuletuse abil.

1. Mida pani luuletaja looduses tähele?
2. Mis sõnadega luuletaja seda väljendas? Loe vastavad read.
  - Rändlinnud valmistuvad äralennuks.
  - Päikest on sügisel harva näha.
  - Sügisilmad on tuulised ja vihmased.
  - Sügisel taimed kolletuvad.
  - Kanarbik on hiline õitseja.
  - Tulemas on pikk ja porine hilissügis.
3. Mitmendas salmis
  - kirjeldab luuletaja sügise rõõmsamat poolt?
  - on tunda sügisnukrust?

2. Asenda sulgudes olevad väljendid luuletuses kasutatud sõnadega.

1. (*Rändlinnud*) ..... kogunevad parvedesse ja valmistuvad lahkuma.
2. Sügisene päike piilub harva (*pilve peidust*) ..... välja.
3. Üksikud pillirookõrred (*kõiguvad*) ..... tuule käes.
4. (*Tuulepuhangud*) ..... pillutavad laiali mitmevärvilisi puulehti.
5. Kui suvelilled on koltunud, hakkab männikus õitsema lillakate õitega (*nõmmelill*)
.....

3. Räägi sügise saabumisest. Väljenda iga salmi sisu kahe lausega.

Sügise tulekul

1. Pääsukesed .....
Ka teised laululinnud .....
2. Sügisene päike .....
Mesilased .....

3. Koltunud pilliroog .....
 Tuuleiilid .....
4. Inimesed meenutavad .....
 Tulemas on .....

**4. Vali ja kirjuta piltidele sobivad pealkirjad
 (kuldne suvi, kuldne sügis, hiliskevad, hilissügis, varatalv).**

5. Räägi piltide ja tugisõnade abil, mis muutused sügisel looduses toimuvad.

Mõnel päeval on suviselt soe.	Päikest on harva näha.
Sjab ..... Lehtpuudel	Sjab ..... Lehtpuudel .....
Rändlinnud	Rändlinnud .....
Öö ja päev on ühepikkused.	Ööd muutuvad ..... ja päevad .....

6. Õpi luuletust esitama.

1. Loe luuletust koos klassiga.
2. Märki, mis sõnu on tarvis rõhutada.
3. Märki kohad, kus tuleb teha paus.
4. Õpi ühte salmi ilmekalt lugema.
5. Õpi see salm pähe ja esita seda ilmekalt.
6. Hinda kaaslaste esitust.

7. MIKS SÜGIS NUTAB?

E. Šimi järgi

Kui sügis oli kohale jõudnud ja askeldama asunud, siis kuulis ta rahulolematuid hääli.

Inimesed rääkisid: „Küll on kahju, et kaunis suvi on möödas.”

Linnud kogunesid parvedesse ja hüüdsid nukralt: „Jälle peame lendama võõrsile, üle suurte merede, üle kõrgete mägede.”

Metsloomad urisesid: „Läbi on meie lahe elu. Tarvis hakata urgusid kaevama, puuõõsi puhastama, toitu varuma.”

Paistab, et mitte keegi ei tundud sügise saabumise üle rõõmu.

Sügis jäi mõtlema: „Mis on lahti? Mis siis minul viga on? Olen ju rikas, helde ja ilus. Muud pole tarviski, kui ela ja tunne elust rõõmu. Olen tänavu õige töökas. Püüan teha nagu kord ja kohus. Rassin* ja töötan nii, et kõik rahule jäävad.”

Ja sügis asuski tööle.

Suve jooksul oli vesi jõgedes ja järvedes alanenud, vesi oli kõntsane*. Sügis valas nad vett ääretasa täis. Seejärel hakkas vesi liikuma, kõnts* langes alla ja vesi paistis nüüd läbi kuni põhjani.

Sügis läks põldudele ja niitudele. Põldudel turritasid* kollased kõrred, niitudel oli rohi suve jooksul luitunud* ja närbunud. Sügis piserdas* põllud ja niidud üle sätendava kastega*. Kõik hakkas päikesepaistel sädelema ja helkima.

„Jänesed ja hiired,” sõnas sügis, „võtke vastu mu kingitus! Imetlege ja rõõmustage, tänage mind!”

Kuid jänesed ja hiired vastasid talle: „Meie ei vaja su kingitust, sügis!”

Hiired sättisid teri oma aitades, jänesed kolisid lagedatelt põldudelt metsa.

Midagi polnud parata. Sügis läks metsadesse. Metsad olid rohelised, sügis asus neid mitmesuguste värvidega üle värvima. Sügis muutis kaskedel lehed

kollaseks, haabadel punaseks, tammedel pruuniks. Ta puistas kõikidele radadele eredavärvilisi lehti. Metsades oli nüüd palju valgem, kirevam* ja pidulikum.

„Oravad ja mägrad, siilid ja mutid, rebased ja karud, võtke mu kingitus vastu! Pidutsege ja lõbutsege!” ütles sügis.

Oravad ja mägrad, siilid ja mutid, rebased ja karud vastasid:

„Meile pole su kingitust vaja, sügis. Parem oleks, kui sa poleks üldse siia tulnud.”

Loomad ei tahtnud lõbutseada, sest kõiki vaevasid rasked mured. Oravad tihendasid* oma pesi, mägrad süvendasid* urgusid ja siilid tassisid kokku pehmemat küljealust*. Mutid pugesid sügavale maa alla. Karud hulkusid ringi ja otsisid endale talveks pesapaika.

Sügis oli tusane, kurb ja ei mõistnud, milles oli viga ...

Viimaks otsustas sügis inimestelt järele pärida. Inimesed teavad ju kõiki maailma asju ja ütlevad kindlasti, miks keegi sügise saabumise üle rõõmu ei tunne.

Sügis läkski inimeste juurde ja kaebas:

„Kas ma pole küllalt rassinud*, kas ma siis tööd pole teinud! Kõik said kingitusi, kuid kelleltki pole ma head sõna kuulnud!”

Inimesed panid end soojalt riidesse ja lausuvad: „Sa oled hea, sügis! Ilus, rikas ja tubli meisterdaja. Sul on kõike, kuid sa oled külm ja sul puudub soojus! Ilma soojuseta pole mingit väärtust ka kõigil muudel rikkustel.”

„Aga kust ma soojust võtan, kelle käest palun?” küsis sügis.

„Kellelt siis veel kui mitte helgelt* päikeselt!” vastasid inimesed.

Sellest ajast peale palub sügis päikeselt soojust. Sel ajal kui päikest ei ole, on sügis nukker ja valab pisaraid. Kui aga päike taevavõlvile ilmub, lakkab* sügis nutmast. Siis on ta õnnelik ja särav ning naeratab sageli.

S. Juhani, H. Kölli, E. Lipp „Emakeele lugemik abikooli 7. klassile”, 1989, lk 21–23

1. Vasta teksti abil küsimustele.

- Miks ei tundnud sügise saabumisest rõõmu
  - inimesed?
  - metsloomad?
  - rändlinnud?
- Mis muutused toimuvad sügisel eluta looduses:
  - veekogudega?
  - põldude ja niitudega?
  - metsadega?
- Kuidas suhtusid sügise pakutud kingitustesse metsloomad?
- Millest jääb inimeste arvates sügisel puudu?
- Millal sügis
  - nutab?
  - naerab?

2. Asenda asesõna mina vormid nimisõna sügis vormidega. Loe lõik uuesti.

Mis siis minul viga on? Mina olen ju rikas, helde ja ilus. Muud mul pole tarviski, kui ela ja tunne elust rõõmu. Mina olen tänavu õige töökas. Ma püüan teha nagu kord ja kohus. Ma rassin ja töötan nii, et kõik rahule jäävad.

Näide. Mis siis sügisel viga on? Sügis on ju rikas, helde ja ilus.

3. Leia tekstist ja jooni sõnad, mis iseloomustavad sügist. Täida tabel.

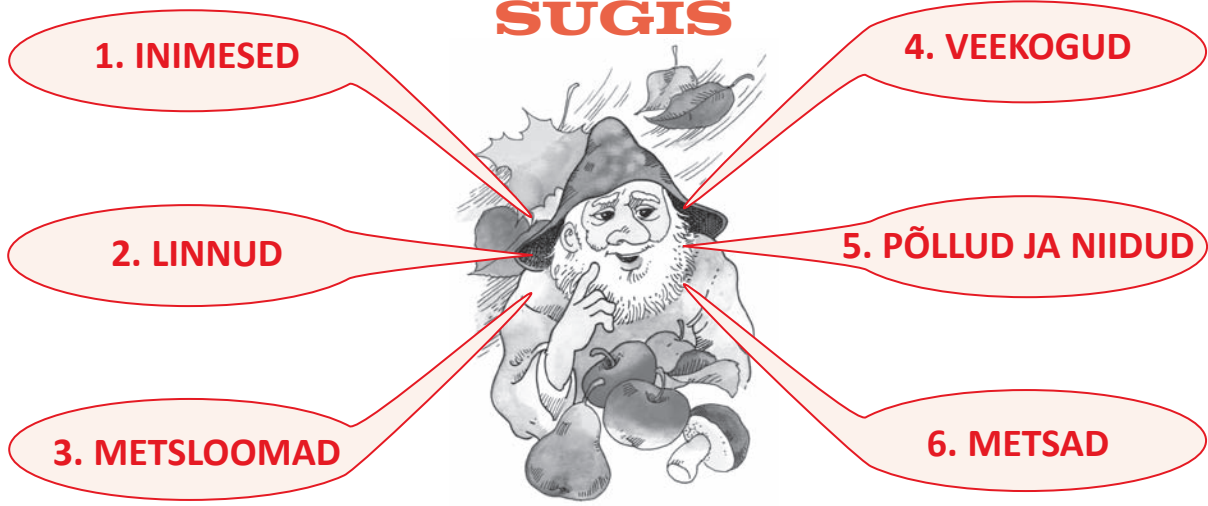
Missugune on sügis?

😊	☹️

4. Vali teema ja kirjuta lühijutt.

SÜGIS

- A. Täpsusta pealkiri ja kirjuta punktiirile.
- B. Räägi ja kirjuta valitud teemal. Mis toimus
  - a) enne sügise sekkumist?
  - b) pärast sügise sekkumist?

..... sügisel

a) Suvel ...
 Enne sügise tulekut ...
 Enne sügist ...
 Pärast suve ...

.....

.....

.....

.....

.....

b) Kui tuli sügis ...
 Pärast sügise saabumist ...
 Kui suvi lõppes ...
 Sügisel ...

.....

.....

.....

.....

.....

5. Loe laste kirjutatud jutte. Otsusta, kas kõik on õige.
Jooni sõnad või väljendid, mida on vaja asendada.
Paranda tekst ja loe lugu uuesti.

METS SÜGISEL

Suvel on metsad rohelised ja igavad. Sügis muudab metsad värvikirevaks, sest okaspuude lehed on kirjud. Kaskede lehed on punased, haabade lehed kollased ja tammelehed muutuvad pruuniks. Puude kohal on palju eredavärvilisi lehti. Sügisel võib metsast ka igasuguseid söödavaid taimi korvi korjata. Kuivades männimetsades närbub sügisel lillade õitega kanarbik.

Janely

METSLOOMAD SÜGISEL

Sügisel oli metsloomade elu muretu. Nüüd on neil tarvis talveks ettevalmistusi teha: puuõõsi kaevata, urgusid varuda ja toitu osta. Hiired koguvad talvevaruks pähkleid, orvad sätivad oma urgusid talvekorda ja mägrad tassivad urgusid. Siilid otsivad endale okkalist magamiskohta, et varsti talveund nautida. Mutid roomavad sügisel sügavamale maa alla. Karud luusivad ringi, et otsida endale sügiseks sobivat unepaika.

Roobert

8. RÄSTIK JA NASTIK

KAS TEAD?

Täida tabel.

KAS TEAD...	Enne lugemist	Pärast lugemist	
	TEAN	Hinnang	ÕIGE vastus
... mitut liiki madusid elutseb Eestis?			
... millise Eestis elava mao hammustus on mürgine?			
... mida maod söövad?			
... kus on maod talvel?			
... kes on madude vaenlased?			
... kes on ussikuningas?			

RÄSTIK

LEVIK Ainuke Eestis elutsev mürgmadu, esineb kõikjal.

VÄLIMUS Pruunikas-hallikat värvi, piki selga kulgeb tume siksakiline triip.

PIKKUS 60–75 cm.

ELUIGA Kuni 15 aastat.

ELUPAIK Segametsad, raiesmikud, sood, jõgede ja järvede kaldad.

SIGIMINE Sünnitab augustis, pojad on 16...18 cm pikkused.

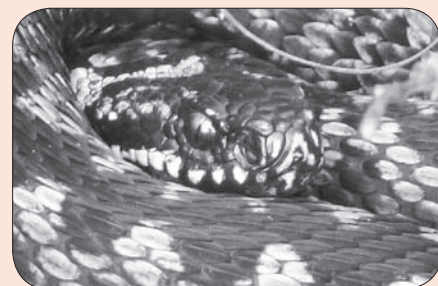
ELUVIIS On paiksed loomad ja elavad kogu elu samal maa-alal.

TALVITUMINE Talvituvad septembrist–oktoobrist aprillini, 40 cm kuni 2 m sügavusel, näriliste või muttide urgudes, pehkinud kändude all.

TOIT Hiired, konnad, maapinnal pesitsevate lindude pojad, sisalikud ja vaskussid. Noored rästikud söövad ka putukaid (tirtse, mardikaid, liblikavastseid, sipelgaid), nälkjaid ja vihmausse.

VAENLASED Mägrad, rebased, tuhkrud, mõned linnud (madukotkad).

NIMETUSED Maduuss, nõeluss, siug.

NASTIK

LEVIK Lõuna- ja Lääne-Eestis, saartel. Ei ole mürgmadu.

VÄLIMUS Selg tumehall, pruun või must, kõhualune valge, kuklas heledad (kollased, oranžid, hallikad või valged) laigud.

PIKKUS Emased kuni 150 cm, isased kuni 70 cm.

ELUIGA Kuni 16 aastat.

ELUPAIK Veekogude kaldad, niisked metsad ja niidud. Lääne-Eestis ka mererannal. Võib elada ka aias ja mahajäetud hoonetes.

SIGIMINE Emane muneb juulis või augustis niiskesse ja sooja kohta (lehtede alla, samblasse, sõnnikuhunnikusse) 6...30 muna, läbimõõduga 18...27 mm. Augustis-septembris kooruvad 15...19 cm pikkused pojad, kes alustavad kohe iseseisvat elu.

ELUVIIS Aktiivne ja liikuv madu, roomab kiiresti, ronib puudel, ujub ja sukeldub. Päevase eluviisiga, toitu püüab hommikul ja õhtul.

TALVITUMINE Oktoobrist märtsi-aprillini talvituvad näriliste urgudes või kändude all kas üksikult või mitmekesi koos.

TOIT Konnad ja konnakullesed, sisalikud, väikesed linnud ja nende pojad. Noored nastikud püüavad maapinnal liikuvaid putukaid.

VAENLASED Madukotkad, toonekured, rebased, nugised, kährikud. Rotid hävitavad nastiku mune ja noori madusid.

1. Täienda eelneva teksti abil.

Eestis elab (*mitu?*) ..... liiki madusid. Need on ..... ja
..... Eesti ainuke mürgmadu on .....

 Ta on pruunikashall ning seljal lookleb .....

Nastiku värvus on ühtlane ja eriliseks tunnuseks on kuklas paiknevad
..... laigud.

Maod eelistavad elada niisketes metsades, soodes ja ..... kallastel.

Nastikuid võib kohata ka aias ja .....

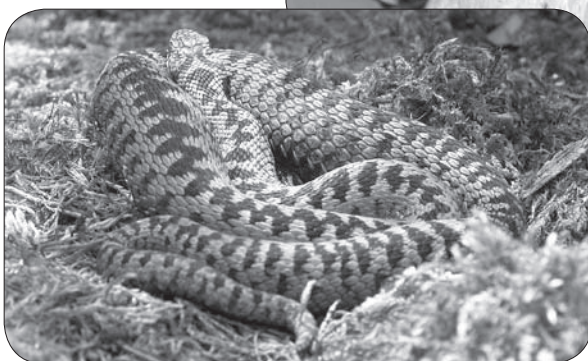
Eestis elavate madude toiduks on .....

Talvel on maod .....

Rästik sünnitab .....

Nastikupojad aga kooruvad .....

bio.edu.ee/loomad/Roomajad

9. KOHTUMINE RÄSTIKUGA

Intervjuu

Tere, Ülle! Ma kuulsin, et said ussilt nõelata? Kus see juhtus?

Oli küll nii. Olin suvel oma maakodus. Ühel päeval kutsus naabrimees Jaan mind enda juurde vaarikaid korjama.

Kas see juhtus siis aias?

Naabril on suur marjaaed. Vaarikapõõsad kasvasid pikkades ridades. Taimede vahelt oli rohi kenasti niidetud. Korjata oli mõnus, sest marjad olid suured ning neid oli palju. Mul olid jalas pikad püksid ja tossud.

Kuidas sa aru said, et keegi sind nõelas?

Äkki tundsin, nagu oleks ohakas mind läbi püksisääre torganud. Kui allapoole vaatasin, nägin rästikut enda jalast eemale viskumas. Olin ilmselt talle saba peale astunud. Mind salvates* püüdis vaene loom end kaitsta.

Mida sa siis tegid?

Küllap olin ehmunud ja esialgu ei osanud midagi ette võtta. Aias korjas marju veel üks pere, hüüdsin neid appi. Naine saatis lapsed kiiresti aiast minema, mees tuli minu juurde. Ta arvas, et peab kiirabi kutsuma. Mina olin vastu, sest arvasin asja tühise olevat. Mees jäi aga endale kindlaks ning helistas numbrile 112.

Kas nad sulle mingit esmaabi ka andsid?

Mees tõi autost teki ning käskis mul pikali heita. Naabrimees Jaan tõi sügavkülmast võetud liha. Ta pani selle puhta käteräti sisse ja siis minu jalal olevale hammustuskohale. See oli jää asemel, mida kusagilt võtta polnud. Kuigi mul janu ei olnud, sunniti mind vett jooma. Aias marju korjanud mees kordas kogu aeg: „Meil oli töö juures esmaabikoolitus. Seal kästi nii teha.”

Kas sul oli väga valus ja paha olla?

Ma ei tundnud, et minuga midagi teisiti oleks. Jalg ei valutanud ja paistetust polnud tekkinud, enesetunne oli päris hea. Kiirabiauto saabus umbes 40 minuti pärast. Mulle tehti allergiavastane* süst, mõõdeti vererõhku, kuulati südant ning käeveen* ühendati tilgutiga*. Kiirabiariist selgitas, et ussihammustus on väga tõsine asi. Mind tuli kiiresti haiglasse jälgimisele viia.

Kaua sul tuli haiglas olla?

Haiglas lamasin kolm tundi. Olin ühendatud aparaadi* külge, mis minu seisundit pidevalt hindas. Mulle tehti põhjalik vereanalüüs. Lõpuks tuli arst ja arvas, et ma võin nüüd koju minna. Ta käskis jalga hoida, sest ussimürk kahjustab veresoone ning hävitab punaseid vereliblesid. Naabri-Jaan tuli mulle autoga järele ning nii jõudsin alles hilja õhtul vaarikalt koju.

Kas jalg paranes kiiresti?

Järgmisel hommikul ärgates polnud mul eilset õnnetust enam meeleski. Hüppasin voodist välja, tegin kaks sammu ja karjatasin. Mu jalg oli hetkega jäme nagu puuhalg ning valu ei lubanud sammugi astuda. Lamasin voodis terve nädala. Jalg oli esialgu kollane, siis muutis värvi ning oli lilla. Teisel nädalal hakkasin kahe kepi najal komberdama, aga jalale toetuda veel ei saanud. Edasiliikumiseks pidin tervel jalal hüppama. Alles kolmandal nädalal hakkasin ka haiget jalga tasapisi kasutama. Möödus mitu pikka nädalat. Liikusin endiselt longates ja ainult toas. Õues oli maapind liiga konarlik ja astumine tekitas suurt valu. Olin igast liigutusest väsinud ning läksin esimesel võimalusel voodisse.

Mida sa sellest õnnetusest õppisid?

Sain sellest loost valusa kogemuse, millest on tõesti palju õppida. Mitte ainult minul, vaid kõikidel. Looduses käies tuleb olla väga ettevaatlik. Seenele või marjule minnes pole tarvis karta rästikuga kohtumist, kui on jalas pika säärega kummikud.

Loodusteadlase kommentaar

Harilik rästik on ainuke Eestis elav mürkmadu. Rästiku tunneme ära piki selga kulgeva musta siksakjoone järgi.

Rästikud ei ründa inimest, vaid püüavad temast eemalduda. Rästik hammustab ainult siis, kui talle peale astuda, teda vigastada, puudutada või muul viisil ärritada. Madu kaitseb ennast kuni 1 cm pikkuste mürgihammastega, mille kanalite kaudu voolab mürginäärmetes* moodustunud mürk hammustushaava. Mürgi kogus on väike — 5–30 milligrammi. Mürk hävitab vere punaliblesid ja põhjustab verevalumeid. Hammustus on ohtlikum näo, kaela ja selja piirkonnas ning kuuma ilmaga. Rästikumürgist valmistatakse ravimeid.

Liikudes kohtades, kus on karta rästikuga kohtumist, tuleb kanda tugevaid jalatseid. Kõige paremad on säärikuid, sest nahast või kummist ei tungi rästiku mürgihambad läbi.

Ära pista kunagi oma kätt öönsate puutüvede ja paksu rohu sisse! Ka seal võivad pesitseda rästikud.

„Rästikuhammustusi tuleb ette sagedamini aprillist septembrini,” ütleb Üllet ravinud arst. „Rästikuhammustus ei ole eriti valus ja meenutab nõelatorget. Hammustuskohal võib näha mürgihammaste jälgi — kahte roosakat torkehaavakest. Mõne minuti jooksul pärast hammustust valu tugevneb. Paarikümne minutiga paistetak hammustuskoha ümbrus ja nahk muutub lillakaspunaseks. Kannatanu tunneb peavalu, peapööritust ja iiveldustunnet, vahel ka oksendab. Raskel juhul tekivad nõrkustunne, lihaste tõmbused ja krambid ning haige võib minestada.

Kannatanut tuleb rahustada ja helistada häirekeskuse telefonil 112 või toimetada kiiresti haiglasse. Nii toimiti ka käesoleva juhtumi puhul. Kannatanu tuleb panna lamama ja katta soojalt kinni. Hammustuskohale võib panna külma kompressi. Soovitan kannatanule rohkesti juua anda, et kiirendada mürgi eritumist. Seekord toimisid esmaabi andjad väga oskuslikult,” kiidab arst.

1. Vasta küsimustele. Märki sisse, kust leidsid vastuse, kas intervjuust (I), loodusteadlase (L) või arsti (A) kommentaaridest.

1. Kus rästik Üllet nõelas?

2. Mis rõivaid kandis naine?

3. Kuidas tuleb marjul ja seenel käies rõivastuda?

4. Millal võib rästik inimest salvata?
5. Mida tunneb inimene, keda rästik on hammustanud?
6. Milliste kehapiirkondade hammustus on eriti ohtlik?
7. Missuguseks muutub hammustusest kahjustatud kehaosa?
8. Mis numbrile helistades tuleb abi kutsuda?
9. Miks oskas Ülle naaber õigesti esmaabi anda?
10. Mis ajal esineb Eestis kõige rohkem rästikuhammustusi?
11. Milleks on vajalik kanda metsas liikudes säärikuid?

2. Arutle, kuidas asjaosalised toimised. Täienda tabelit.

Küsimus	Vastus	Hinnang	Mis peaks teisiti olema?
Kuidas oli Ülle riides?	pikad püksid		
Mis Üllel jalas oli?			
Mida Ülle tegi, kui rästik teda hammustas?			
Mida tegid juuresolijad?			
Mida soovitas arst?		-	
Kuidas Ülle täitis arsti korraldusi kodus?			

1. Mida tegi õigesti

- Ülle?
- aias marju korjanud mees?
- kiirabiarst?
- naabrimees Jaan?

2. Kuidas kannatada saanud jalg kodus tunda andis?

3. Kui kaua võttis paranemine aega?

4. Miks kujunes Ülle kodune järelravi pikaks ja vaevaliseks?

3. Tuleta appi rutanud mehe ja päästeameti töötaja vaheline telefonikõne. Täida lüngad.

Päästeameti töötaja: Halloo! Te helistasite hädaabi telefonil ....., Kristel
Männik kuuleb teid, palun .....

Madis: Mina olen Madis Murakas. Marja talu aias .....

Päästeameti töötaja: Kas rästikult hammustada saanud naine on teadvusel?

Madis: Jah. Ta ei kurda ..... ja halva enesetunde üle. Kannatanu
lamab ja jalale on pandud ..... Soovitasin tal
.....

Päästeameti töötaja: Te toimisite õigesti..... jõuab Teie juurde poole
tunni jooksul. Oodake ja pakkuge kannatanule kindlasti veel .....

Madis: .....,.....

4. Kujutle, et oled appi tõtanud Madis. Täienda lauseid teksti abil.

Ma korjasin koos abikaasa ja lastega Marja talus .....

Minu lähedal ..... üks naine.

Järsku kuulsin, et .....

Sain aru, et .....

Soovitasin naisel ja lastel .....

Ise läksin naise juurde ja kutsusin .....

Kuna olin esmaabi koolituse läbi teinud, siis .....

Tõin autost teki ja .....

Küsisin peremehe käest jääd, kuid .....

Ta tõi ..... ja mässis selle käterätiku sisse.

Asetasin külma .....

Sundisin naist ....., sest see kiirendab mürgi väljumist kehast.

5. Loe või jutusta, mis aias juhtus.

6. Kujutle, et oled rästik. Mida sa aias juhtunust võiksid rääkida?

(roomasin, tundsin, kaitsesin, salvasin, kuulsin ....)

7. Koosta juhend, kuidas käituda rästikuhammustuse korral.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

8. Meenuta, mida tead intervjuust. Täida lüngad.

Intervjuu on küsitlus.

Küsitaja kogub mingi teema kohta .....

Loetud intervjuu teema on .....

Intervjueerija usutleb vastajat ja esitab .....

Loetud küsitluses oli vastajaks ....., kellele esitati ..... küsimust.

10. KUIDAS MEES USSIKOOPAST ÕNNE LEIDIS

Eesti muinasjutt

Vanasti elas ühes mõisas väga kuri härra: ta kihutas oma koka köögist minema ja ütles: „Mine metsa!”

Kokk oli üksik inimene, tal polnud külas ühtegi tuttavat. Nii ei olnudki tal mujale minna kui metsa. Mees luusis mõne päeva metsas ja toitis end metsamarjadega. Oli sügisene aeg ja ta oli mures, kuhu küll talveks minna.

Ühel päeval nägi mees suurt kivi, mille alla viis lai käik. Mees arvas, et ehk leiab sealt talveks peavarju ja astus august alla.

Kui ta kivi alla jõudis, kokkus* mees hirmsasti, sest oli sattunud ussikoopasse. See suur koobas oli usse täis. Ühe seina ääres veidi kõrgemal kohal oli suur uss. Tal oli punane kroon peas - see oli ussikuningas. Teised ussid roomasid põrandal edasi-tagasi ega teinud mehele vähimatki häda. Mees tahtis ümber pöörata ja august välja minna, kuid ussikuningas ei lubanud.

„Oled kord siia tulnud, siis pead ka kogu talve meie juures elama,” lausus kuningas.

Nüüd andis ussikuningas märku ja kõik ussid tulid üksteise järel valget kivi noolima*, mis oli sealsamas koopa keskel. Uss, kes seda kivi korra noolis, jäi uniseks ja roomas laisalt seina äärde. Ta tõmbas end kerra ja uinuski. Nii käisid kõik ussid kivi limpsimas ja jäid siis magama.

Siis ütles ussikuningas mehele: „Nooli ka kivi!”

Mees läski kivi juurde ja tõmbas korra keelega üle kivi. Ta tundis imelikku rammestust* kogu kehas ja läks kivi juurest eemale ning uinus kohe.

Kui mees jälle ärkas, oli koobas ussides tühi, ainult kuningas oli endisel kohal.

„Nüüd võid jälle minna,” andis ussikuningas mehele loa.

Mees tuli august välja ja nägi, et kevad oli käes. Ta oli kogu talve koos ussidega koopas maganud. Siis, kui ta koopasse läks, olid puud raagus, lilled närtsinud ja rohi koltunud*. Nüüd olid puudel lehed, lilled õitsesid ja linnud laulsid.

Mis aga kõige imelikum - mees mõistis nüüd lindude keelt. Ta sai aru kõik, mis linnud laulsid ja omavahel kõnelesid.

Parajasti ajasid kuuse otsas kaks ronka juttu. Neist üks ütles:

„Siit seitsme päeva tee ida poole on suur linn. Selles linnas on veehäda, kõik kaevud ja allikad on kuivad. Sellest murest on kerge lahti saada. Selleks tuleb linna taha minna ja suur hall kivi ära lükata, sest linna veesooned on selle kivi all kinni.”

Teine ronk ütles: „Kuningalossis on suur mure, sest kuningatütar kaotas kalli imesõrmuse. Seda imesõrmust oleks aga kerge üles leida. Selleks on vaja minna kuninga aeda ja otsida suure õunapuu alt!”

Mees seadiski kohe sammud linna poole, kus pidi olema suur veehäda. Ta jõudis seitsmendal päeval kohale ja läks linnahärrade juurde ning lubas linnale vett anda. Linnahärrad ei uskunud, vaid ütlesid: „Siin on käinud kõige targemad kaevumeistrid, ka need pole suutnud linnale vett anda. Kuidas sina seda teed, lihtne mehike? Aga sa võid ju katsuda. Linn on janusse suremas. Kui annad linnale vett, saad palju raha.”

Mees võttis labida ja läks linna taha. Ta nihutas halli kivi paigast. Kohe pääsesid kivi alla kinnipandud veesooned lahti. Kõik kaevud tulid puhast vett täis ja allikast hakkas jooksuma selget vett.

Linnarahvas oli väga rõõmus, andis mehele nii palju kulda, et temast sai kohe rikas mees.

Nüüd ostis mees endale uhked riided ja läks kuningalinna. Ta sammus kuninga ette ja lubas üles otsida kalli imesõrmuse. Kuningas ei uskunud, et mees sõrmuse üles leiab, sest kõige targemadki otsijad polnud seda leidnud. Kuningas lubas siiski mehel õnne katsuda.

Mees läks kuninga aeda, sibilis veidi suure õunapuu all ja leidiski kalli sõrmuse. Kuningas tänas meest ja andis talle palju raha.

Nüüd oli mehel hea elu. Tal polnud enam vaja kokatööd otsida, sest oli ise rikkam kui tema endine mõisahärra.

Kogumikust: J. Parijõgi „Külaliste leib” Tallinn, 1977, lk 48–51

1. Vali teksti osadele sobivad pealkirjad. Loe osade kaupa.

- Mees ärkas talveunest.
- Mees leidis kadunud imesõrmuse.
- Kokk jäi töökohast ilma.
- Mees mõistis lindude keelt.
- Mees sattus ussikoopasse.
- Mees päästis linna janust.
- Kokk veetis talve ussikoopas.

2. Vasta küsimustele. Kontrolli teksti abil, kas vastus oli täpne. Vajadusel täpsusta.

1. Miks jäi kokk töökohast ilma?
2. Miks jäi mees talveunne?
3. Kus töökoha kaotanud mees talve veetis?
4. Mis üllatas meest kevadel?
5. Missugune oli ussikuningas?
6. Mida sai mees lindude jutust teada?
7. Mida tegi mees kuninga aias?
8. Kuidas mees linna veepuudusest päästis?

3. Asenda sulgudes olevad sõnad tekstist leitud väljenditega.

1. Kuri mõisahärra (*ajas*) ..... oma koka minema.
2. Mees (*hulkus*) ..... metsas ja otsis talveks ulualust.
3. Mees (*ehmatas*) ....., kui nägi, et koopas oli palju usse.
4. Ussikuningas käskis kõikidel kivi (*lakkuda*) .....
5. Pärast kivi noolimist tundis mees (*väsimust*) .....
6. Kui mees oli unest ärganud, siis ta (*sai aru*) ....., mida linnud rääkisid.
7. Mees (*liigutas*) ..... suure kivi kõrvale ja päästis vee voolama.

4. Leia ja jooni tekstis sõnaühendid. Loe vastavad laused.

1. kihutas minema, luusis metsas, nägi kivi, astus alla, kohkus hirmsasti, tahtis välja minna, tõmbas keelega, uinus kohe
2. mees ärkas, tuli välja, sai aru, ajasid juttu, on veehäda, tuleb minna, kaotas imesõrmuse, on vaja minna
3. võttis labida, nihutas paigast, hakkas jooksuma, andis kulda
4. ostis riided, lubas üles otsida, leidiski sõrmuse, tänas meest, polnud vaja

5. Kasuta sõnaühendite (ül 4) abi. Jutusta sellest,

- 1) kuidas sattus mees ussikoopasse.
- 2) mida mees lindudelt teada sai.
- 3) kuidas mees linna veehädast päästis.
- 4) kuidas mees kuningatütre sõrmuse üles leidis.

6. Loe õpilaste jutustusi. Otsusta, kas kõik on õige. Vajadusel paranda ja loe uuesti.

Karina

Kuri mõisnik ajas koka minema ja ütles: „Mine metsa!” ja kokk läkski metsa. Kokk luusis metsas ringi ja toitis end metsamarjadega. Ühel päeval sattus kokk ussikoopasse ja nägi valget kivi ja nägi veel hästi palju usse ja nägi veel suurt ussi punase krooniga. Kokk tahtis ussikoopast välja minna, kuid kuningas ei lubanud tal välja minna. Ussikuningas käskis mehel keelega üle kivi tõmmata. Kokk tõmbas keelega üle kivi ja ta tundis rammestust ja uinus kohe.

Kui kokk ärkas, siis oli koobas ussides tühi ja ainult ussikuningas oli alles oma kohal. Kokk tuli koopast välja ja nägi, et käes on kevad. Kokk sai aru lindude keelest. Kaks ronka ajasid juttu, et linnas on veehäda ja kuningatütar kaotas imesõrmuse. Kokk

mõtles, et tuleb minna linna ja pärast seda peab minema kuninga juurde ja kuninga tütre imesõrmus kuninga aiast üles otsida.

Mees võttis labida ja kaevas kivi välja. Siis nihutas kivi paigast ja veesooned pääsesid lahti. Vesi hakkas kaevudesse jooksuma. Linnarahvas andis mehele palju kulda.

Ta ostis riided ära, et oleks viisakas minna kuninga juurde. Kokk lubas, et otsib kuninga tütre imesõrmuse üles. Kokk leidiski kuninga tütre imesõrmuse üles. Kuningas tänas kokka ja andis talle palju raha. Kokal polnud vaja enam mõisniku juures töötada, sest oli rikkam kui tema endine mõisahärra.

Tanel

Elas üks kuri mees, kelle juures töötas üks kokk. See kuri mees ütles kokale: „Mine metsa!” See kokk siis läkski metsa. Kokk nägi ühte kivi ja ta läks sinna kivi sisse ja ta kohkus hirmsasti, sest seal olid ussid. Kokk tahtis välja minna aga ussikuningas ei lasknud. Ussikuningas käskis kokal keelega üle tõmmata ühest kivist ja kokk läks ja tõmbas keelega kivist üle ja uinus.

Kui mees ärkas, siis oli kevad juba käes. Ta läks välja ja kõik õitses, linnud siristasid. Ta sai ka aru lindude keelest. Ta kuulis, et linnas on veehäda ja tuleb minna linna ühe kivi juurde ja päästa vesi lahti ja ta kuulis ka seda, et kuninga tütrel on kadunud imesõrmus ja on vaja minna aeda ja otsida üles. Kokk võttis labida ja läks linna ja ta nihutas selle suure kivi ära ja linnaelanikud oli väga rõõmsad, et vesi tagasi tuli ja mees sai vaevatasuks palju raha ja kokk ostis endale uued riided.

Kokk läks kuninga juurde ja lubas otsida imesõrmuse üles ja kokk läks aeda ja roomas natuke maas ja leidiski imesõrmuse üles. Kuningas tänas kokka ja mees sai vaevatasuks palju raha ja nüüd oli kokk nii rikas, et tal polnud vaja enam kokatööd edasi teha.

Dima:

Härri ütles: „Mine metsa!” ja kokk läks metsa. Kokk luusis ja nägi suurt kivi ja ta tõstis selle keelega üles. Ta kohtus ussidega ja läks nende koopasse ja jäi magama ja kui ta tõusis üles, siis oli juba sügis. Ta nihutas kivi ära ja jooksis allikalt minema. Vesi hakkas jooksuma allikatest. Külarahvas oli nii õnnelik, et andis kokale kulda. Kokk ostis riideid et olla uhke. Kokk lubas, et ma leian sõrmuse üles ja nad läksid suure õunapuu alla ja nad leidsid sõrmuse. Kuningas tänas meest kullaga, aga tal polnud enam vaja kulda.

Mis vigu jutustustes märkasid?

Kelle juttu oli lihtsam parandada? Miks?

Kelle lugu oli raskem parandada? Miks?

7. Mõttele ja vastale.

1. Missuguseid muinasjuttu tunnuseid leiad loost „Kuidas mees ussikoopast õnne leidis”?
2. Mis võis selles loos päriselt juhtuda?
3. Loe muinasjuttude tunnused ja too tuttavatest lugudest näiteid.

Muinasjutt on väljamõeldud lugu.

Muinasjutul võib autor olla (H. Ch. Andersen, vennad Grimmid, A. Jakobson).

Muinasjutus

- pole märgitud sündmuse toimumise täpset aega (*ükskord vanal ajal ...*)
- on tegevuskohad ilma nimeta (*seitsme mäe ja mere taga*),
- on väljamõeldud olendeid (*päkapikud, haldjad, tondid*),
- on õnnelik lõpp,
- on mitmesuguseid võlusesemeid (*imepeegel, nähtamatuks tegev kübar*),
- räägitakse inimeste unistustest (*saada rikkaks, olla, tark, osata loomade keelt*)
- esinevad sageli arvud „kolm” ja „seitse” (*kolm öde, seitse põialpoissi, kolm korda*),
- võitlevad headus ja kurjus, headus võidab kurjuse.

11. USSIMÄGI

Muistend

Soonurmes on mäeküngas, mida rahvas Ussimäeks kutsub. Inimesed rääkisid nime saamise kohta järgmise loo.

Talumees läks metsa oma hobust otsima ja kõndis sellest mäekünkast üles. Järsku murdus mehe jalge all kivi ja ta kukkus suurde sügavasse keldrisse. Selles keldris oli väga palju usse, kes kõik ajasid pea püsti ja susisesid mehe peale. Ussid meest ei puutunud. Keldris oli ka särava kuldkrooniga ussikuningas. Ussikuningas oli jäme nagu suur palk ja keerdus mitu ringi ümber keldri.

Talumees seisis hirmunult usside seas ja mõtles, kuidas keldrist välja ronida. Siis küsis ussikuningas: „Kas sa usse oled surmanud?”

„Ei ole,” kostis* mees.

Siis käskis ussikuningas meest: „Too see tammepakk* sealt nurgast siia!”

Mees tõi paku keset põrandat. Kõik ussid läksid paku kallale ja natukese aja pärast oli paku asemel peenike puupuru.

Siis lausus ussikuningas: „Kui oleksid neid loomakesi tapnud, siis oleksime sinuga sedasama teinud, mis pakuga.”

Mees pääses keldrist välja ja leidis kadunud hobuse üles. Ta istus hobuse selga ja tuli selle augu juurde tagasi. Augu ääre peal hüüdis: „Mina olen neid loomi tuhandete kaupa tapnud!”

Sedamaid viskus* ussikuningas august välja ja hakkas valelikku meest taga ajama. Talumees kihutas hobusel tuhatnelja,* aga ussikuningas jõudis järjest lähemale. Siis kuulis mees häält, mis tuli otse taevast: „Aja risti, aja rästi, sealt, kus risti küntud on!”

Mees ratsutaski küntud põllule. Ussikuningas ei jaksanud enam künnivagude vahel edasi liikuda ja jäi maha.

Pärast seda pole mitte keegi seda talumeest näinud. Inimesed arvavad, et ussikuningas nõidus valeliku mehe kivikujuks. Ussimäe lähedal on kaks suurt kivi. Rahvas arvab, et need ongi mees ja tema hobune.

1. Vasta teksti abil küsimustele. Kirjuta ruudu sisse, mitmest lausest vastuse leidsid.

1. Milleks läks talumees metsa?
2. Kuidas mees ussikoopasse sattus?
3. Missugune oli ussikuningas?
4. Mida tahtis ussikuningas teada?
5. Mida tegi ussikuningas mehe hirmutamiseks?
6. Mida teatas mees pärast august väljapääsemist?
7. Mida ussikuningas nüüd ette võttis?
8. Kuidas mees ussikuninga käest pääses?

Muistend on väljamõeldud lugu. Muistendil ei ole kindlat autorit.

Muistendid on seotud mingi kindla kohaga.

Muistendis

- seletatakse, mis põhjusel on mingi koht tekkinud,
- räägitakse, kust on tulnud mingi koha nimi,
- jutustatakse, kuhu on peidetud varandus,
- võivad olla ka väljamõeldud olendid.

2. Mõtle ja vasta.

1. Nimeta muistendile iseloomulikke tunnuseid selles loos?
2. Kes on selles loos
  - väljamõeldud olendid?
  - päriselt olemasolevad tegelased?
3. Mis tegevused on selles loos
  - muinasjutulised?
  - tõepärased?
4. Mida see muistend meile seletab?
5. Missugune on selle muistendi lõpp?

3. Väljenda mõtet mitme lühikese lausega.

1. Järsku murdus mehe jalge all kivi ja ta kukkus suurde sügavasse keldrisse.
Äkki murdus kivi mehe jalge all katki. Mees ...
2. Selles keldris oli väga palju usse, kes kõik ajasid pead püsti ja susisesid mehe peale.
3. Talumees seisis hirmunult usside seas ja mõtles, kuidas keldrist välja ronida.
4. Kõik ussid läksid paku kallale ja natukese aja pärast oli paku asemel peenike puu-puru.

4. Nummerda tegevused. Näita sündmuste kulgu noolte abil.

1. Mees otsis metsas hobust.

..... Ussikuningas hirmutas meest.

..... Mees kukkus keldrisse.

..... Mees leidis hobuse.

..... Mees pääses keldrist välja.

..... Mees teatas usside tapmisest.

..... Mees jäi kadunuks.

..... Ussikuningas jälitas meest.

5. Selgita skeemi abil, kuidas Ussimägi on nime saanud.

6. Loe Kerti jutustust. Otsusta, kas kõik on korras.

Talumees tahtis ussikoopast välja ronida, kuid ussikuningas ei lubanud. Ta näitas mehele, mis temaga siis sünnib, kui ta usse tapab.

Ussikuningas sai kurjaks ja hakkas meest taga ajama. Mees ratsutas kiiresti, kuid ussikuningas jõudis aina lähemale. Siis sõitis mees küntud põllule. Seal ei liikunud madu nii kiiresti edasi ja mees pääses põgenema. Ta põgenes metsa ja pärast seda ei näinud enam teda keegi.

Kui mees otsis metsas oma kadunud hobust, siis kukkus ta auku. See oli koobas, kus elas ussikuningas koos oma alamatega.

Mees leidis kadunud hobuse üles ja tuli augu juurde tagasi. Ta teatas ussidele, et on neid palju ära tapnud.

7. Järjesta lõigud õigesti ja loe lugu uuesti.

8. Võrdle muistendit „Ussimägi” ja muinasjuttu „Kuidas mees ussikoopast õnne leidis.”

	Ussimägi	Kuidas mees ussikoopast õnne leidis
Autor		
Tegelased		
Tegevuse aeg		
Tegevuse koht		
Võluvõimed		

12. ARNO ESIMENE KOOLIPÄEV

Oskar Luts

Kui Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid juba alanud. Kooliõpetaja kutsus mõlemad oma tuppa, kõneles nendega natuke aega ja käskis Arnol olla hoolas ja korralik. Õpetaja seadis siis Arno ühe pikkade juustega poisi kõrvale istuma. Siis andis kooliõpetaja talle raamatust midagi kirjutada, ja Arnol ei olnud nüüd enam aega muule mõtelda. Ta võttis tahvli ja hakkas kirjutama. Kui ta oli kirjutanud umbes paar rida, kummardus pikkade juustega poiss tema kõrva juurde ja küsis sosinal:

— „Mis koolmeister* ütles, kui te tema toas olite?”

Arno teadis, et tunni ajal ei tohi kõnelda, vaatas esiti* aralt kooliõpetaja poole ja vastas siis:

— „Ah, ei kedagi...”

Aga teine ei jäänud sellega rahule. Küsija pani krihvli* käest, nuuskas nina ja sosistas uuesti:

— „Kas koolmeister ei ütelnud, et koolis indiaanlaste* juttusid ei tohi lugeda?”

— „Ei ütelnud.”

— „Oi, minule ütles küll. Mul oli ka suur pakk neid ühes, praegugi teised kapis. Kas sa oled lugenud „Ameerika metsadest”? Vaata, kus oli ikke mees: kaheteistkümne punanaha* vastu võitles üksipäini. Jaah,..”

— „Kes see oli?”

— „Kentuki Lõvi.”

Arno pani krihvli kõrvale ja vaatas oma seltsilisele esimest korda otsa. Sellel oli rõugearmiline* nägu ja nina paremale poole natuke viltu. Valkjaskollakad juuksed olid hästi sassis.

„Küll ta on nendega hädas, kui ta neid sugema* hakkab,” arvas Arno.

Seltsimees ei andnud aga palju aega ennast vaadelda. Ta läks kord-korralt rahutumaks, pöördus igasse külge nagu oherdi* ja näitas, nagu oleks koolitöö temale hoopis kõrvaline asi, nagu ei oleks temal selleks praegu sugugi aega.

— „Toots, mis sa seal jälle rähkled*?”

See tuli kooliõpetaja poolt. Arno ehmus, kahmas* krihvli ja hakkas ruttu kirjutama. Toots, kes arutas oma seljataguse naabriga parajasti ühte kaelamurdvat küsimust indiaanlaste üle, tõusis piksekiirusega* püsti.

— „Ei midagi... Peterson küsis, kudas* vene keeli jätt* kirjutatakse.”

— „Soo, ja sina näitasid?”

— „Mina näitasin jah. Tema, narr, oli hoopis valesti teinud.”

— „Jajah, seda küll. Aga vahest on klassis veel mõni, kes ei mõista jätti kirjutada. Toots, sa tule õige ja kirjuta suurele tahvlile, siis näevad kõik.”

Tootsi näo üle lendas imelik vari*. Tahvli juurde minek ei näinud talle sugugi meeldivat.

— „No tule, tule!” kordas kooliõpetaja.

Seal nägi õnnetu hing, et teda ei päästa enam ükski maapealne vägi*. Viimases hingeahastuses* pöördus ta Arno poole, kes kõike seda lugu salaja pealt kuulas, ja sosistas talle ruttu:

— „Näita, kudas on, näita, kudas on!”

Arno tegi oma tahvlile määratu suure jäti. Kohe läks Toots, täis põrutavat iseteadvust, suure klassitahvli juurde ja maalis sinna, mida nõuti. Siis viskas ta väljakutsuva pilgu üle klassi, just kui oleks ta ütelda tahtnud.

„Mis te's* õige arvate: et ei tea vist, kuidas jätt kirjutatakse?”

Ja kõikide pilgud vastasid:

„Jaa, jaa, tead küll, Toots.”

Aga keegi oli siiski olemas, kes arvas natuke teisiti kui kõik muud – kooliõpetaja. See tuli, nagu kurjast juhitud, otse Arno tahvli juurde, silmas seal üht samasugust elukat kui suurel tahvlil, ja kuri kahtlus ärkas temas. Ta pöördus Tootsi poole.

— „Ütle, Toots, kas sul veel mõni vale tagavaraks on? Kui on, siis lase aga tulla kõik ühe korraga.”

— „Mis vale?” küsis Toots.

Tema nägu oli nii süütu, et ta igale pisarad silmi oleks pidanud ajama, kellel vähegi ristiinimese* verd südames. Aga et kooliõpetaja oli hoopis südametu inimene, siis ei tulnud temale ei pisaraid silmi ega teinud ta ka piinamisele lõppu.

— „Peterson, kas sa küsisid Tootsilt, kuidas jätt kirjutatakse?”

Toots andis Petersonile silmadega märku, et ta jaatavalt vastaks, aga kahjuks ei mõjunud see.

— „Noojaa, seda ma arvasin kah. Mis ta's rääkis sulle?”

„Toots ütles, et tema ei saa aru, kuidas indiaanlased nii ruttu võivad skalpeerida*; et kord, kui tema üht lõpnud kassi tahtnud —”

Peterson edasi ei saa, sest kogu klass naerab laginal*. Toots näitab äraandjale salaja rusikat ja vannub mõttes hirmsat kättemaksmist. Ta pannakse valetamise eest teise tunni alguseni nurka seisma.

Arnot pani kõige rohkem imestama see asjalugu, et Toots, kes ometi nii palju oli lugenud ja kes teadis kõnelda Kentuki Lõvist, ei mõistnud kirjutada lihtsat vene keele jätti. Ja edasi arvas ta:

„Ega ikka nii ei või valetada. See Toots vist ikka on üks suur võrukael.”

Oskar Luts „Kevade,” 1986, lk 7-9

1. Vasta küsimustele. Kontrolli vastuseid teksti abil ja vajadusel täpsusta.

1. Kellega koos tuli Arno esimesel päeval kooli?
2. Mis soovitusi jagas kooliõpetaja Arnole?
3. Millele kirjutasid õpilased oma kooliülesanded?
4. Millega kirjutati tahvlile?
5. Mida Arno Joosep Tootsist teada sai?
6. Missugune mulje jäi Arnol oma pinginaabrist?

tahvel ja krihvel

2. Arutle.

1. Mis põhjusel võis Arno Tali teistest hiljem kooli tulla?
2. Mis koolist räägitakse „Kevade” raamatus?
3. Mis keeles toimus Paunvere kihelkonnakoolis õppetöö?
4. Kui vanad võisid olla Paunvere kihelkonnakooli õpilased?
5. Mille poolest erineb see kool tänapäeva koolist?
6. Kuidas Toots Petersonile märku andis, et too õpetajale jaatavalt vastaks?
Anna sõbrale silmadega märku, et oled temaga nõus.

3. Leia tekstist ja jooni:

- kahekõne Tootsi ja Arno vahel.
- kahekõne Tootsi ja kooliõpetaja vahel.

4. Märki rea ette joonele, kes oli rääkija, kas Arno – A, Toots – T või kooliõpetaja – Õ. Loe kahekõnet osalistega.

5. Leia ja loe laused:

- Toots annab teada, et luges indiaanlastest.
- Toots räägib õigust.
- Toots luiskab.

6. Arutle ja vasta küsimustele.

1. Millest saad aru, et Arnole ei meeldi tunnis juttu ajada?
2. Milleks Toots valetas?
3. Mille järgi otsustas õpetaja, et Toots valetab?

7. Missugusena nägi Arno oma pinginaabrit? Leia tekstist ja täida lüngad.

JOOSEP TOOTS

Välimus .....
..... juuksed
.....
..... nägu
..... nina

Käitumine tunnis

.....
.....

Hobi

.....

ARNO esimene mulje oma pinginaabrist

Toots on .....
.....
.....
.....

8. Täida lüngad. Loe saadud jutt.

Arno esimene koolipäev

Arno jõudis kooli siis, kui (*millal?*) .....
Kooliõpetaja käskis olla (*missugune?*) .....
Arno istus koolipinki ja hakkas (*mida tegema?*) .....
Pikkade juustega poiss hakkas (*mida tegema?*) .....
Ta rääkis Arnole (*kellest?*) .....
Arno pinginaaber (*mida tegi?*) ..... kogu aeg ega
tahtnud (*mida teha?*) .....
Õpetaja kutsus Tootsi tahvli juurde (*mida tegema?*) .....
Toots ei osanud jätta kirjutada ja ta (*mida tegi?*) ..... Arnolt abi.
Õpetaja sai aru, et Toots (*mida tegi?*) .....
Arno imestas, et Toots (*mida ei teinud?*) .....
Toots oli palju lugenud jutte (*kellest?*) ..... ja oskas nendest
(*mida teha?*) .....

9. Jutusta lühidalt Arno esimestest koolimuljetest. Kasuta abiks ülesannet 8 ja tabelit. Tegevuse järjekorra võid nooltega juurde märkida.

	Kooliõpetaja	Toots	Arno
ENNE	2 käskis olla		1 jõudis hiljem
KLASSI- TOAS		4 rääkis indiaanlastest	3 hakkas kirjutama
		5 rabeles pingis	
		6 rääkis naabritega	
	7 märkas rahmeldamist		
	8 kutsus tahvli juurde		
		9 palus abi	
			10 kirjutas oma tahvlile
		11 kirjutas tahvlile	
	12 sai aru		13 imestas

10. Mida Toots ja Arno võisid omavahel rääkida? Kirjuta kahekõne.

TOOTS: „.....
 .....”
 ARNO: „.....
 .....”
 TOOTS: „.....
 .....”

13. ARNO KOOLIKAASLASED

Oskar Luts

Vahetunni ajal oli klassituba kihinat-kahinat täis nagu sipelgapesa. Kõigil oli hirmus rutt ja kiir, kõik jooksid, kilatsesid*, nagu oleksid kartnud kuhugi hiljaks jääda.

Arno hoidus kartlikult seina lähedale. Ta oli veel võõras, ja see kirju liikuv kogu pani ta pea ringi käima. Ainus tuttav, keda ta silmas, oli Raja Teele. Selle sama punapõselise ja valkjajuukselise Teele vanemad ja Arno vanemad olid pea-aegu üleaedseid*, seepärast tundis Arno teda. Arno oleks heameelega läinud ja Teelega paar sõna juttu ajanud, aga see ei näinud tema arust kõlbavat. Tüdrukud, need hoidsid endid ikka ühte nagu lambad ja nende hulka minna ei olnud Arno arvates ilus. Ta toetus seina najale ja vaatas.

Seal oli tugev, paksu näoga poiss, tammus* aeglaselt ühelt jalalt teisele ja sõi. Ühes käes oli tal tükk leiba, teises – rasvane lihakamakas*. Keegi läks temast mööda ja astus talle jalale. Sööja ei pannud seda suuremat tähelegi, ümises* aga korra: „Õige pimesikk!” ja sõi edasi.

Üks teine jälle, punaste juuste ja naljakate nõõpsaabastega, nähti oma uut-moodi sullepeaga üldist tähelepanu enesele tõmbavat. Ta käis uhkete sammudega ees, tema järel suur kari teisi, kes kõik nurusid:

„Näita'nd*, Kiir, näita!”

Aga Kiir oli uhke poiss, ja ainult mõni üksik sai selle au osaliseks, et talle sullepead näidati.

Ahju lähedal oli kaunis* hulgake poisse. Neile kõneles üks nirginäoga*, elavate silmadega seltsiline väga saladuslike liigutuste saatel järgmist:

„Kasta hanesulg piima sisse, kirjuta puhta paberilehe peale oma nimi, lase kuuma triikrauaga üle, küll sa siis näed.”

Seepeale vastas keegi kuulajatest:

„Uh, Käärrik, sa ajad päris hirmu peale!”

Tüdrukute pool oli hoopis vaiksem. Need ajasid pead kokku, sosistasid ja kõhistasid* naerda.

Edasi ei olnud Arnol aega vaadelda. Keegi jooksis mürinal temast mööda, selle järel veel teine, ja algas metsik jaht: ees surmani ehmunud Peterson, tema kannul verejanulise näoga* Toots. Toots hoidis mõlemaid käsi rusikas, ähvardas põgenejale järele ja sõnas aina: „Küll ma sulle näitan, küll ma sulle näitan! Või tema läheb kaebama!” Peterson jälle, nähes, et teda ainult kiired putked* võivad päästa, pani neile täie auru peale. Ja edasi läks hirmus põgenemine üle pinkide, üle pingis istujate peade, üle kooliõpetaja kantsli* magamistuppa, üle sängide, patjade uuesti klassituppa tagasi ja nii ikka edasi. Kuid kaua jõuad sa põgeneda, oh surelik, kui keegi sind taga kihutab, kes on täidetud pealaest suure varbani* kättemaksuhimust. Sest sai ka Peterson aru ja jäi lõõtsutades seisma. Tal näis üks teine pääsemisplaan peast läbi käivat.

„Toots, ma ostan su noa ära. Ära'nd* mängi, näh! Kuuled, ma ostan su korgitseriga* noa ära.” Läks veel natuke aega mööda, Tootsi viha jahtus, jahtus. Veel paar silmapilku — ja mõlemad vihamehed kauplesid elu ja surma peale* korgitseriga noa pärast. Kell kõlises ja uus tund algas. See oli rehkendustund*. Enne kui Toots nurka läks, kus ta ju ikka veel pidi seisma, tähendas ta Arnole:

„Ma saan küll kõik, aga ei rehkenduse sunnikut mu pea küll ei võta.”

Tal oli õigus. Temal olid väga laialdased teadmised, tema tundis kokku- ja mahaarvamist*, kasvatamist* ja jagamist, aga kõige selle juures oli üks paha viga: ta ei teadnud midagi õieti. Kui ta hakkas rehkendama, võttis ta kõik need neli korruga käsile, ja need neli läksid tal pärast nii sassi nagu Kört-Pärtli särk pühapäeva hommikul. Kooliõpetaja ütles niisuguse teguviisi kohta:

„Toots, sul on kõik segamini nagu pudru ja kapsad.” Siis kutsuti Arno tahvli juurde. See oli hoopis vastupidi: see teadis kõik, mis talt küsiti. Kui ta oma kohale tagasi läks, oli tal natuke piinlik, et ta nii hästi oli vastanud. Tal hakkas oma naabrist Tootsist kahju, kes kõigest oma tarkusest hoolimata aru ei saanud rehkendusest, mis ju tema meelest nii kaunis kerge näis olevat.

Järgmised tunnid ja vaheajad möödusid ilma suuremate sündmusteta. Mida vahest võiks nimetada, oleks see, et Toots ühe oma kooliõe kleidi katki rebis, rahakoti ära vahetas, aknaruudu katki lõi ja koolitoa taha tule tegi. Kui ta tule juures istus, ütles ta, et Kentuki Lõvi* just samuti teinud, kui ta indiaanlaste eest põgenemisel olnud.

Siis veel see, et Arno mõne koolivenna kohta teateid sai. Näiteks, paks poiss, kes liha sõi ja kellele jalale astuti, oli Tõnisson. Nutuse näo ja punaste silmadega, see, kellelt mõned naerdes küsisid: „Poiss, kus su isa on?” ja mispeale teised kohe vastasid: „Isa metsas, saba seljas,” – see oli Visak.

Punaste juustega Kiirel, kel oli uutmoodi sullepea ja kes käis nõõpsaabas- tega, öeldi kodus imelik mänguriist olevat: kääna aga üles ja kohe räägib nagu inimene ja laulab nagu lind.

Mats Raud, pisike poisijõmps, tahtnud mineval aastal jala linnatädile külla minna; võtnud leivakoti selga ja ütelnud:

„Nüüd lähen!”

Nende ja muude tähtsate uudistega sammus Arno peale tundide lõppu kodu poole. Teel sai ta Raja Teelele järele. Mõlemad läksid esiti näost punaseks, sammusid tüki maad sõna lausumata edasi, aga viimaks hakkasid kõnelema.

Oskar Luts „Kevade”, 1986, lk 10–12

1. Leia tekstist ja loe laused.

Mida tegi vahetunnis

ARNO?   TEELE?   TÕNISSON?   KIIR?   TOOTS?

2. Jutus on toredaid võrdlusi. Leia need ja lõpeta laused.

1. Vahetunni ajal oli klassituba kihinat kahinat täis **nagu** .....
2. Kõigil oli hirmus rutt **nagu** .....
3. Tüdrukud olid hulgakesi koos **nagu** .....
4. Tootsil olid neli tehet segamini **nagu** .....
.....
5. Õpetaja arvas, et Tootsil on kõik segamini **nagu** .....
.....

3. Kasuta eelmise harjutuse võrdlusi lausetes.

1. Kui ülesande lahendamisel oli vaja korrutustabelit kasutada, siis oli mu peas kõik sassis **nagu**.....
2. Väikesed lapsed ei julgenud võõraga juttu ajada, vaid olid kobaras tädi selja taga **nagu** .....
3. Teade, et kooli on tulnud naabერიიgi president, tekitas elevust ja kogu koolipere kihas **nagu** .....

4. Leia tekstist ja loe laused:

- Tõnisson söögivahetunnis.
- Toots ajab Petersoni taga.
- Toots kaupleb noaga.
- Tootsi teadmised matemaatikast.
- Arno teadmised matemaatikast.
- Kiire pere mänguriist.

5. Kirjelda Arno koolikaaslast. Kasuta teksti abi.

Raja Teele

Välimus: ..... juuksed, ... põsed

Elas Raja talus, oli Arno .....

Tegevus vaHetunnis: .....

.....

Välimus: tugev kehaehitus, ... nägu

Tegevus vahetunnis: .....

Georg Adniel .....

Välimus: ..... juuksed, nägu .....

Tegevus vahetunnis: .....

6. Kirjuta, mis ulakusi suutis Toots ühe koolipäeva jooksul toime saata.

- .....
- .....
- .....
- .....

Arno hinnang: See Toots on .....

.....

Minu hinnang: .....

.....

.....

14. TARVOJA VALLAKOOLIS

Märt Raua ainetel

Kuldne kuff, sa fena lind,
Ärata ka wara mind,
Mulle meelde tuleta,
Et pean hoolsast' õppima.

„Kuke- Aabits” 1890

Läksin kooli 1890.aastal. Ükskõik, mis lapsest pärastises* elus pidi saama, kas peremees, tööline, koolmeister või ametnik, ta haridustee algas ikka aabitsaga. Aabits oli lihtne, õhuke pappkaantega raamatuke, mille kaanel ilutses punane kukk ja mille sisu oli kõigil üks ja sama: suur ja väike tähestik, mõni lehekülg silpidega veerimiseks, seejärel kohe katekismuse* viis peatükki ja lõpuks mõned palved.

Tarvoja koolimaja jäi mulle mitmeks heaks aastaks suureks toredaks hooneks. Väikeseks muutus ta alles siis, kui olin tutvunud linnamajadega.

Poole majast võttis enese alla klassiruum, teise poole koolmeistri korter. Klassi otsmises seinas asus suur kantsel*. Koolipingid olid kuueistmelised ja ilma seljatugedeta. Need seisid kahes reas. Lauad olid pärit veel vanast koolimajast.

Enamik lastest ööbis koolis. Ööbijad magasid klassitoas põrandal õlekottidel*, poisid ahju-, tüdrukud kantslipoolsel küljel. Kodus ööbisid ainult kõige lähemal elavad õpilased.

Söödi külma toitu. Talvel külmus see sahvris kivikõvaks. Sooja söögi valmistamist üldse ei olnud.

Vanaaegses vallakoolis käidi kolm talve, pärast seda võisid lapsed edasi õppida kihelkonnakoolis. Vallakoolis oli nädalas 34 tundi: laupäeval neli ja muudel päevadel kuus tundi. Vene keelt õpiti õpikute järgi, kus ei olnud sõnagi eesti keelt. Maateaduses õpiti peamiselt nimesid. Tutvusime Venemaa merede,

mägede, jõgede ja mõne suurema linnaga. Kodumaast õppisime nimede rägastiku*, näiteks ka kõigi kihelkondade nimed maakondade järgi. Et need paremini meeles seisaksid, olid nad korraldatud rütmilistesse rühmadesse, näiteks Viljandimaa kohta: Põltsamaa-Pilistvere, Suure-Jaani, Kolga-Jaani, Viljandi-Kõpu, Paistu-Tarvastu-Helme. Vastamisel võristasime* need ette nagu katekismuse peatükidki. Laulmisel klasside vahel vahet ei tehtud - laulsid kõik koos. Kirikulaulude hulga, mis tuli iga aasta kätte õppida, määras pastor*. Neid oli õige palju, üle kolmekümne. Õpiti veel mõni venekeelne rahvalaul ja hümn. Laulmist õpetas koolmeister viiuliga. Jõulude eel oli oma laulude kava, siis õpiti loomulikult jõululaule. Kirjutati krihvliga kivitahvlile. Viimases klassis olid tarvitusel ka põikjoontega ilukirjavihikud*.

Õppevahendeist olid olemas maakaardid ja gloobus. Kui siia lisada veel kaks väikest seinatahvlit ja suur joonlaud, siis ongi kogu varandus loendatud. Seinal tunniplaani ei olnud, see oli kõigil peas.

„Kodulugu III” Avita, 1996, lk 8-9

1. Vasta küsimusele lühidalt.

1. Millal alustas loo autor Märt Raud kooliteed?
2. Mitu aastat õpiti vallakoolis?
3. Kuhu võisid maalapsed pärast vallakooli edasi õppima minna?
4. Mitu koolipäeva oli ühes nädalas?
5. Mis õppeaineid õpiti vallakoolis?
6. Mis õppevahendeid kasutati vallakoolis?

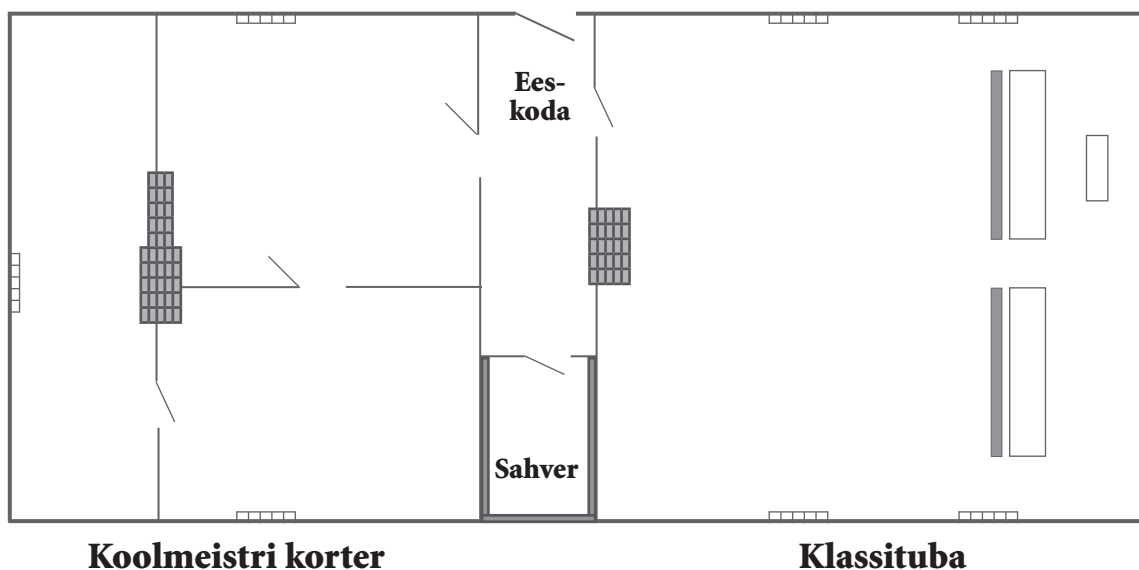
2. Leia tekstist, kuidas loo autor kirjeldab oma esimest kooliraamatut. Täida lüngad.

Aabits oli ..... raamat. Aabitsa kaanel oli ..... Raamatus oli ..... ja ..... tähestik, ... veerimiseks, katekismuse ..... ja lõpuks .....

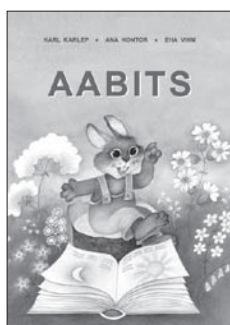
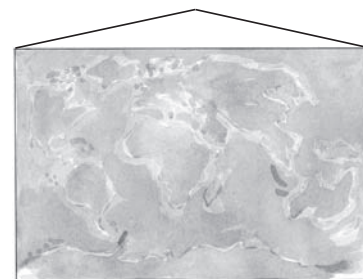
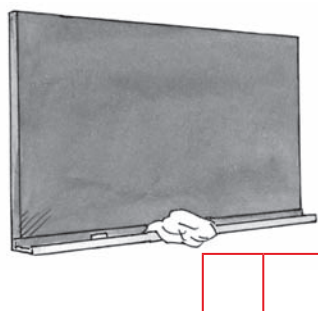
3. Leia tekstist koolitua kirjeldus. Täienda koolitua plaani.
Mõtle välja ja joonista, mis esemed võisid olla koolmeistri korteris.

Tarvoja koolimaja

4. Leia piltidelt koolis kasutusel olnud esemed ja nimeta. Otsusta ja märgi,

- kas seda kasutati vanasti (V)
- kasutatakse praegu (P)
- on mõlemal ajal kasutusel (V P)

5. Tuleta sõnaseletused teksti põhjal või kasuta sõnastikku.

krihvel – *kivist pulk tahvlile kirjutamiseks*

katekismus – .....

koolmeister – .....

koolituba – .....

rehkendamine – .....

ABC raamat – .....

ilukiri – .....

6. Loe Rasmuse jutustust vana aja koolist. Vajadusel täienda teksti või tõmba üleliigne maha.

Me lugesime lugusid vanaaja koolist. Vanaaja koolimaja oli kõrge kivist kolmekordne hoone. Õpetajaks oli kirikuõpetaja abiline ehk köster.

Vanasti ei olnud kõik samasugused tunnid nagu meil, siis õpiti iga päev usuõpetust. Igal koolipäeval oli 6 tundi ja esimene tund oli usuõpetus. Laupäeval lapsed koolis ei käinud.

Koolis ei olnud suurt tahvlit, iga laps kirjutas oma kivitahvli peale krihvliga. Vanasti ei olnud koolikotti, raamatuid kanti rästi sees. Moekad asjad olid koolimüts, koolivorm ja värvilised vildikad. Koolis tuli kanda ka vahetusjalatseid.

Lapsed ei läinud iga päev koju, vaid ööbisid koolis. Lapsed võtsid ise nädalaks ajaks kaasa toidumooni. Söögivahetunni ajal said lapsed iga päev tasuta koolitoitu. Vabal ajal vana aja koolilapsed lugesid ja mängisid ringmänge. Mõnikord käisid nad kinos märulifilme vaatamas.

Loe parandatud jutt uuesti.

7. Tutvu vallakooli õppeplaani. Kirjuta õppeaine tänapäevane nimetus ning tundide arv ühes nädalas. Vajadusel kirjuta õppeaineid juurde.

Õppeaine nimetus vanasti	Tunde nädalas	Õppeaine nimetus tänapäeval	Tunde nädalas
Vene keel	7		
Eesti keel	5		
Aritmeetika	6		
Geograafia	2		
Laulmine	3		
Ilukiri	2		
Võimlemine (poistele)	2		
Käsitöö (tüdrukutele)	2		
Usuõpetus	6		

- Vanasti käisid lapsed koolis 6 päeva nädalas. Esimene tund päevas oli alati usuõpetus.
- Praegu käivad lapsed koolis ..... päeva nädalas. Esimene tund võiks olla .....

8. Koosta vallakooli tunniplaan. Vaata tabelist (ül 7), mitu ainetundi oli igal nädalal.

Vallakooli õppeained: vene keel, eesti keel, aritmeetika, geograafia (maateadus), laulmine, ilukiri, võimlemine (p), käsitöö (t), usuõpetus.

TUNNIPLAAN

Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede	Laupäev
Usuõpetus	Usuõpetus	Usuõpetus	Usuõpetus	Usuõpetus	Usuõpetus

MEENUTAME LOETUT

1. Mis tekste esimesel veerandil lugesid? Märki tabelisse X.

Pealkiri	Muinas- jutt	Muis- tend	Raamatu- katkend	Luuletus	Jutustus	Reisi- päevik
1. Suvepäevad Kihnu saarel						
2. Ussimägi						
3. Arno koolikaaslased						
4. Kuidas mees ussikoopast õnne leidis						
5. Suve parimad päevad						
6. Miks sügis nutab?						
7. Kell viis Veski tänaval						
8. Sügise tulekul						
9. Arno esimene koolipäev						

2. Loe katkend ja täida lüngad. Kirjuta lugemispala pealkiri.

1 .....

Veoauto kassis oli juba vähemalt kakskümmend ..... . Sass pühkis järjest rohkem ..... ja sülitas pärast iga jalgratta kastiupitamist nagu ..... . Silver oli teinud juba vähemalt kaks suitsu. Aga mida ei olnud salaseltslastele kuskil ikka veel silma hakanud, oli ..... jalgratas. Siniseid, punaseid, musti – neid oli küll, isegi paar ..... Mari muutus järjest rahutumaks.

2 .....

Nüüd andis ..... märku ja kõik ussid tulid üksteise järel valget ..... noolima, mis oli sealsamas koopa keskel. Uss, kes seda

kivi korra ..... , jäi uniseks ja .....
 ..... laisalt seinä äärde. Ta tõmbas end .....
 ja uinuski. Nii käisid kõik ussid kivi limpsimas ja jäid siis .....

3 .....

Seal oli tugev, paksu ..... poiss, tammus aeglaselt ühelt jalalt
 teisele ja ..... Ühes käes oli tal tükk .....,
 teises rasvane lihakamakas. Keegi läks temast mööda ja astus talle .....
 ..... Sööja ei pannud seda suuremat tähelegi, ümises aga korra: „Õige
 ..... !” ja sõi edasi.

Üks teine jälle, ... juuste ja naljakate .....
 nähti oma uutmoodi ..... üldist tähelepanu enesele tõmbavat.

3. Sõnavararistsõna. Vajadusel kasuta sõnastikku.

1. Sügisel õitsev lillade õitega nõmmetaim. 2. Lakkuma, limpsima. 3. Kooliõpetaja nime-
 tus vanasti. 4. Reisijateruum sõidukis. 5. Arvutamine – nimetus vana aja koolis. 6. Näopilt.
 7. Indiaanlane Tootsi juttudes. 8. Rumal, mõttetu. 9. Reisijuht. 10. Pere noorim laps. 11. Aja-
 kirjanduse jaoks uudiste hankija. 12. Mürkmadu. 13. Kirjutuspulk vana aja koolis. 14. Rooli-
 keeraja, (auto)juht.

Vasakult paremale: ..... 14. oktoober eesti rahvakalendis.

NUPUTAMIST

1. MIDA MA SELLEL SUVEL TEGIN

Kui lahendad ristsõna, saad teada Eesti saare nime, kus käis õpetaja Kaja Raudmägi.

	2.			5.					
			3.	4.		6.	7.	8.	9.
1.									
→									

1. Kahe peale.
2. Veekogu.
3. Innuga.
4. Poiss, kelle isa on rekkajuht.
5. Eesti maakond (Kerli vanaema kodukoht).
6. Riik Euroopas (seal käis Andres).
7. Aed- ja metsamarjad.
8. Järv Kasesalu lähedal (seal käis õpetaja suplemas).
9. Poola pealinn.

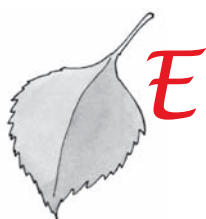
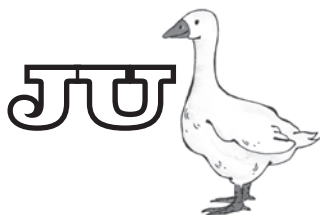
Vasakult paremale: .....
on Eestis suuruselt seitsmes saar.

2. SUVE PARIMAD PÄEVAD

3. MINU SÕBRAD JA TUTTAVAD LIIVAJÄRVE SUVELAAGRIS

1. Leia piltide ja tähtede abil laste nimed, kes olid Liivajärve suvelaagri kolmandas vahetuses.

2. Täida lüngad sobivate nimedega.

Kolmanda vahetuse kõige tublimad sporditüdrukud olid ..... ,
..... ja .....

Tubli töö eest said kiita ..... , ... ja
.....

Laagris olid ka Soome poisid ..... ja .....

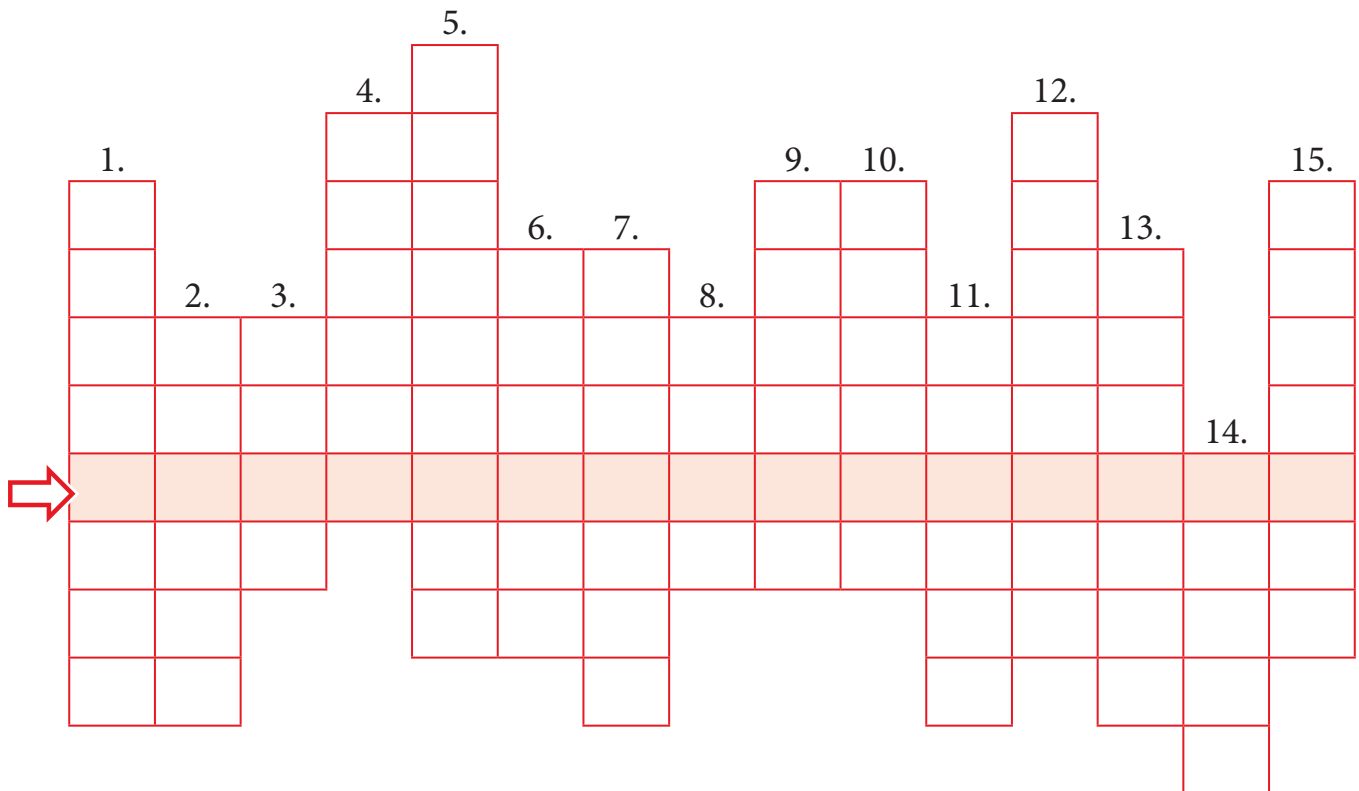
Noortele meeldisid kasvatajad ..... ja .....

Maitsva köhutäite eest kandsid hoolt kokatädid ..... ja
.....

Laagri korral ja puhtusel hoidsid silma peal koristajad ..... ja
.....

4. SUVEPÄEVAD KIHNU SAAREL

1. Lahenda ristsõna.

1. Sadam Pärnumaal, kust väljus Kihnu sõitev laev.
2. Laeva nimi, millega õpetajad Kihnu sõitsid.
3. Jääkosklate pesakasti nimetus Kihnus.
4. Reisijateruum laevas.
5. Meri, milles asub Kihnu saar.
6. Autojuhi või bussijuhi nimetus.
7. Tuletorn.
8. Kihnu rahvarõivaseelik.
9. Väikesaar Kihnu lähedal, kus õpetajad käisid.
10. „Kartul” kihnu keeles.
11. Kihnu kooliõpetaja nimi.
12. Küla Kihnu saarel.
13. Laagrimajade või telkidega peatuspaik matkajatele.
14. Äike, taevatuli.
15. H. Jõgisalu Kihnust jutustava raamatu pealkiri.

Vasakult paremale: 81-aastane Kihnu Virve tegi 2009. aasta suvel

.....

2. Ringita ristsõnas nime algustähed (7).

6. SÜGISE TULEKUL.

7. MIKS SÜGIS NUTAB?

Punane pullike, jõhvist lõake,
ise küi kuremarjake?

Punane poisike istub soos
mätta otsas,
nabapidi peenikese
niidiga kinni?

Meiu istub toas,
juuksed on õues?

Pooleaastane poisike,
kivine kasukas?

Koor all, koor peal,
magus liha keskel?

Mees tõuseb mulla alt,
kübar peas?

Ühe jalaga mees,
kaapkübar peas?

Üks saks,
sada mantlit seljas?

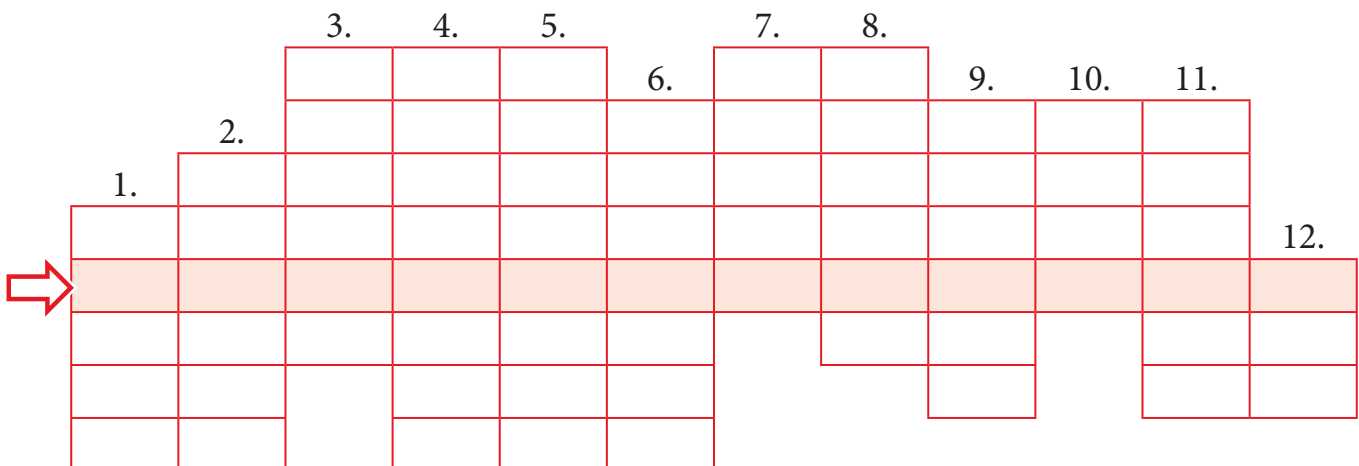
Lipp lipi peal, lapp lapí peal,
ilma nõela pistmata?

Punane poiss,
rohelised juuksed?

8. RÄSTIK JA NASTIK

Lahenda ristsõna.

- Nastik ..... oma munad niiskesse ja sooja kohta.
- Eestis elav mürkmadu.
- Rästikupoegade sünnikuu.
- Rästik ..... oma poegi.
- Madudele meeldivad (*missugused?*) ..... elupaigad.
- Noorte madude toit.
- Värvus.
- Eestis elav madu, kellele meeldib ujuda ja sukelduda.
- Madude toit.
- Rästiku rahvapärane nimetus.
- Madude vaenlane.
- Niiske elupaik.

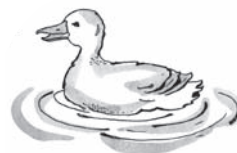
Vasakult paremale: ....., muinasjutuline olend.

Nuputa, mis muinasjuttude pealkirjad on piltmõistatusse peidetud.

1. Tuleta meelde, kuidas kirjutad raamatute ja juttude pealkirjad.
2. Kirjuta pealkirjad pildi alla joonele.

Inetu

uued

Imelik

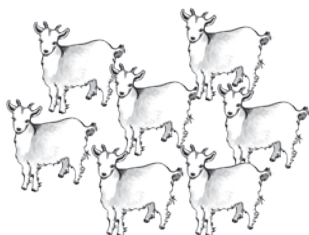
Vakva

Reinuvader

ja

ja koletis

—

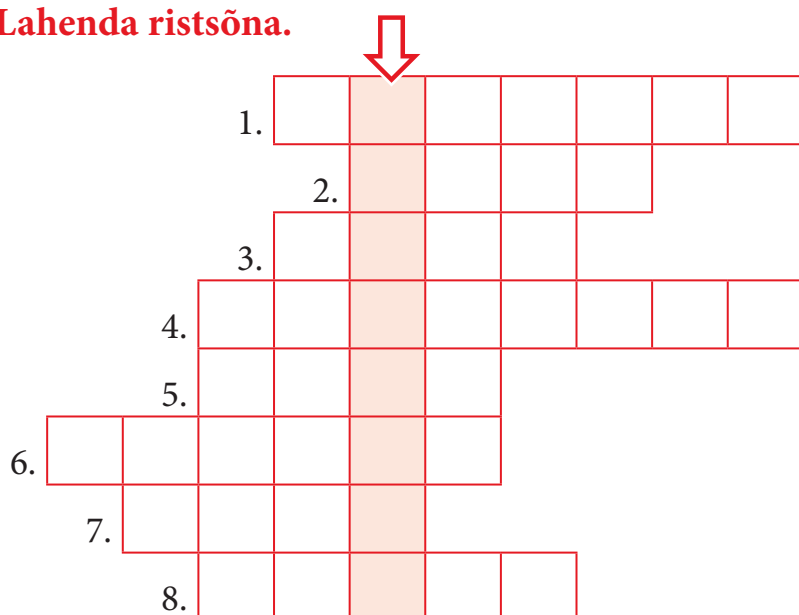

-ga

12. ARNO KOOLIKAASLASED

Lahenda ristsõna.

1. Koolmeister. 2. Korralik koolipoiss. 3. Kirjaniku perenimi. 4. Paksu näoga poiss. 5. Tootsi hüüdnimi: Kentuki ... 6. Tootsi eesnimi. 7. Nööpsaabastega poiss. 8. Heledapäine tüdruk.

Ülalt alla: Jutu tegevuspaik: ..... kihelkonnakool.

14. TARVOJA VALLAKOOLIS

Kui lahendad ristsõna, saad teada vana aja kooliõpetaja nimetuse.

1. Kirjutuspulk vana aja koolis. 2. Maakera mudel. 3. Vallakool, kus käis loo autor. 4. Kirjatehnika vanasti. 5. Matemaatika vanasti. 6. Õppeaine, millega alustati koolipäeva. 7. ABC raamat. 8. Kirikuõpetaja. 9. Kõnepult, mis asendas õpetaja lauda.

Ülalt alla: ..... vana aja kooliõpetaja

SÕNASELETUSI

A

allergia – ülitundlikkus mõne aine suhtes

aparaat – seade millegi (näiteks tervise) kontrollimiseks, jälgimiseks

asotsiaalne inimene – hulkur, inimene, kel pole kodu ega tööd

D

duubel – kordusvõte

E

eakaaslane – samaealine, sama vana

eakam – vanem

ei päästa ükski vägi – mitte midagi enam ei aita

ekskursioon – õppereis, huvireis, vaatamisväärsuste külastamine

elu ja surma peale – on vaja lahendada ülitähtis probleem

esiti – esmalt, esialgu

F

fotograaf – pildistaja

fotokas – fotoaparaat, fotokaamera

G

giid – reisijuht, matkajuht

H

hingeahastus – meeleheide, lootusetus olukorras olemine

hoolsast – hoolsasti

I

ilukiri – kirjatehnika

indiaanlased – Ameerika põliselanikud, pärismaalased

A

B

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

R

S

T

U

V

Ö

Ä

Õ

Ü

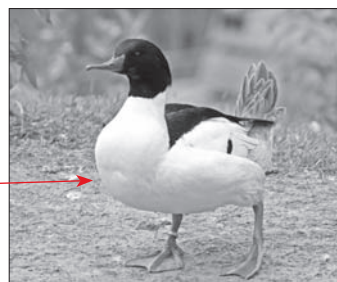
A

J

James Bond – salaagent filmidest (agent 007)

jätt – vanasti vene tähestikus olnud täht

jääkoskel – suur sukelpart

E

K

kahasse – kahe peale, kahekesi koostöös

kahmas – haaras, krahmas

kallas kui oavarrest – sadu oli väga tugev

kanarbik – nõmmelill, sügisel õitsev nõmmetaim

kantsel – kõnepult, vana aja koolis õpetaja laua asemel

kantseldama – lapsi hoidma, järele vaatama

kaste – kastepiisad maapinnal

kasvatamine – korrutamine, tehe matemaatikas

katekismus – usuõpetuse õpik

kaunis – 1. üpris suur; 2. ilus

keel läheb rooste – keeleoskus ununeb, läheb meelest

Kentuki Lõvi – seiklusjuttude tegelane

kihnlane – Kihnu saare elanik

kihutas minema – ajas ära, viskas välja

kihutas tuhatnelja – sõitis, jooksis väga kiiresti

kiiva – kaldu, viltu

kilatsema – killkama, kiljuma, kisama

kirev – värviline, kirju; kirevam - värvilisem, kirjum

kohkuma – ehmatama, kartma hakkama

kokkuarvamine – liitmine

koltund – koltunud, kahvatud, kolletanud

koltunud – kahvatud, kolletanud

konarlik – kohmakas, vigane

koogutama – mitu korda kummarduma

koolmeister – kooliõpetaja

korgitser – korgitõmbaja

kostma – ütleva, rääkima, lausuma

krihvel – kirjutuspulk vana aja koolis

kudas – kuidas

Ü

kõhistama – kihistama, erutatult naerma

kõnts – saast, mustus

kõntsane – saastane, räpane

kämping – turistide ja matkajate peatuskoht, kus asuvad telgid või suvemajakesed

küljealune – magamisase

L

laid – väike meresaar

lakkama – järele jääma, lõppema, kaduma

lest – merekala

lihakamakas – suur tükk liha

luitunud – pleekinud, koltunud

lörri minema – nurjuma, ebaõnnestuma, untsu minema

M

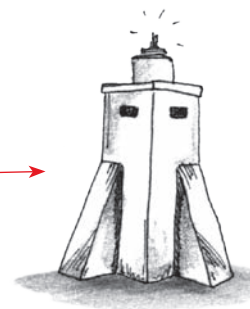
mahaarvamine – lahutamine

majakas – tule torn

mekkima – maitsma, järele proovima

möödund – möödunud

mürginääre – elund, mis toodab mürki

N

naerab laginal – täiel häälel naerma

nagu kurjast juhitud – kiuste, soovitule vastupidi

nautima – mõnu tundma

nirginägu – terase, elava olekuga (kitsa näoga?)

noolima – lakkuma, limpsima

nõme – rumal, mõttetu

nõmm – palu, kuiv männimetsa alune

näita'nd – näita nüüd

Õ

oherdi – puur

omnibuss – inimeste veoks mõeldud mitmete istmetega sõiduk, autobuss

A**P****B****D****E****F****G****H****I****J****K****L****M****N****O****P****R****S****T****U****V****Õ****Ä****Ö****Ü**

pardal – laeva, paadi, lennuki peal

pastor – kirikuõpetaja

pealaest suure varbani – täielikult, üleni

pesamuna – pere, rühma, klassi noorim laps

piirama – ümbritsema

pikne – välk, taevatuli, äike

piserdama – tibutama

politseitoimik – kaust, milles hoitakse uurimiseks vajalikke dokumente

portree – näopilt

postipaad – saare ja mandri vahel regulaarselt sõitev paat posti ja inimeste veoks

professor – ülikooli õppejõud

puhuma – jutustama, juttu rääkima, pajatama

punanahk – indiaanlane

putked – jalad

põud – pikemat aega kestev kuiv ja kuum ilm

pärastine – järgnev

püstitama – üles panema, ehitama

R

„**Ramps**” – Tartu salaseltsi (Reilika, Sadu, Olav, Anton) nimi,

nii nimetas Sadu ema ka raamatukogu

rabisema – krabinat tegema

raju – torm, maru

rammestus – väsimus, nõrkus, jõuetus

rampslane – salaseltsi „Ramps” liige

rassima – töötama, rügama, tööd rabama

rehkendamine – arvutamine

rehkendustund – matemaatikatund

reporter – ajakirjanduse jaoks uudiste hankija

ristiinimene – ristitud inimene, kristlane

rõugearmiline – haava jäljed, kärnad, mis on tekkinud haigusest (rõuged)

rägastik – tihnik, pundar

rähklema – rahmeldama, rabelema

S

salong – reisijate ruum sõidukis (laevas, lennukis..)

salvama – hammustama, nõelama, pistma

seltsimees – kaaslane

sihvakas – sale

skalpeerima – vaenlase peanahka maha võtma

sohver – roolikeeraja, (auto- või bussi-)juht

sugema – kammima

suum – suurendus

suvaline – ükskõik missugune

särtsakas – särtsu täis, keevaline, temperamentne

süvendama – sügavamaks tegema

T

taganemistee – võimalus ära minna, pooleli jätta, jalga lasta

tammepakk – osa tammepuu tüvest, tüvest saetud puupakk.

tammuma – kohapeal sammuma

tegi jutuotsa lahti – alustas juttu

teravustama – fotot või pilti selgemaks tegema

terrass – lahtine rõdu

te's – teie siis

tihendama – tihedamaks tegema

tilguti – vahend, millega viiakse ravimit veresoonde (veeni)

turism – huvireisimine, matkamine

turritama – püsti hoidma, turris olema

tuuleiil – tuulehoog, tuulepuhang

tööd rügama – tööd murdma, rassima, rabama

V

vaart – suur hoog; vaardis- hooga, suure kiirusega

vabisema – värisema, kõikuma, lõdisema

vakka – vagusi, vait olema, tasakesi

veen – verd südamesse viiv veresoon

verejanulise näoga – kättemaksuhimuline

A

B

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

R

S

T

U

V

Õ

Ä

Ö

Ü

A

vettinud – veest läbiligunenud, läbimärg

B

viskuma – sööstma

D

võpatama – ehmatusest tuksatama

E

võristama – vuristama, kiiresti rääkima või lugema

F

võttis hinge kinni – nii huvitav, põnev, et pole aega hingatagi

G**Õ**

õhinal – innuga, suure huviga

H

õlekotid – õlgi või heina täistopitud kotid, kasutati voodimadratsi asemel

I**Ä**

ära'nd – ära nüüd

J

ärme – ärgem, ei maksa, ei tasu, pole mõtet

K**Ü**

üleaedsed – naabrid

M

üle näo lendas imelik vari – näoildest oli näha, et midagi ei meeldinud

N

ümisema – vaikselt, kinnise suuga (midagi) ütlema või laulma

O**P****R****S****T****U****V****Õ****Ä****Ö****Ü**

ISBN 978-9949-513-22-2

9 789949 513222

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine